

BEOORDELINGSRAPPORT

Uitgebreide opleidingsbeoordeling
hbo-bacheloropleiding
HBO-Rechten / Law
voltijd/deeltijd/duaal

De Haagse Hogeschool

**De kracht van
kennis.**

BEOORDELINGSRAPPORT

Uitgebreide opleidingsbeoordeling

hbo-bacheloropleiding
HBO-Rechten/ Law
voltijd/deeltijd/duaal

De Haagse Hogeschool

CROHO nr. 39205

Hobéon Certificering

Datum

4 december 2014

Auditpanel

Ir. A. T. de Bruijn

Mr. J.W. Helsdingen

Mr. J. Lanenga

Mr. H.J.L.M. van de Luytgaarden

T. Yilmaz

Secretaris

R.G. Peters

INHOUDSOPGAVE

1.	BASISGEGEVENS	1
2.	SAMENVATTING	2
3.	INLEIDING	7
4.	OORDELEN OP HET NIVEAU VAN DE STANDAARDEN	9
5.	ALGEMEEN EINDOORDEEL	39
6.	AANBEVELINGEN	41
BIJLAGE I	Scoretabel	43
BIJLAGE II	Opleidingsspecifieke eindkwalificaties	45
BIJLAGE III	Schematisch overzicht opleidingsprogramma	47
BIJLAGE IV	Programma, werkwijze en beslisregels	51
BIJLAGE V	Lijst geraadpleegde documenten	57
BIJLAGE VI	Overzicht auditpanel	59

1. BASISGEGEVENS

NAAM INSTELLING	Haagse Hogeschool
status instelling (bekostigd of rechtspersoon voor hoger onderwijs)	Bekostigd
resultaat instellingstoets kwaliteitszorg	Geen instellingstoets gedaan
NAAM OPLEIDING (zoals in croho)	HBO-Rechten
registratienummer croho	39205
domein/sector croho	economie
oriëntatie opleiding	hbo
niveau opleiding	bachelor
graad en titel	LL.B
aantal studiepunten	240
afstudeerrichtingen	Geen
onderwijsvorm(en)	competentiegericht en werkplek-gerelateerd onderwijs.
locatie(s)	Hoofdvestiging Haagse Hogeschool
variant(en)	voltijd – Engelstalige variant, deeltijd en duaal (Nederlandstalig)
relevante lectoraten	European Integration International Vrede, Recht en Veiligheid
datum audit / opleidingsbeoordeling	15 en 16 oktober 2014
contactpersoon	Mevr mr. H. Cadenau (teamleider) h.m.cadenau@hhs.nl

Basisgegevens hbo-bacheloropleiding HBO-Rechten voltijd, deeltijd en duaal¹

peildatum: oktober 2014

instroom (aantal)	2008	2009	2010	2011	2012	2013
▪ voltijd	99	143	145	192	183	199
▪ deeltijd	13	23	18	19	23	9
▪ duaal	227	246	232	236	239	217
uitval (percentage)						
uit het eerste jaar ²	2008	2009	2010	2011	2012	2013
▪ voltijd	23,9	47,6	53,1	55,2	47,0	
▪ deeltijd	23,1	26,1	38,9	68,4	43,5	
▪ duaal	37,4	42,3	45,7	48,7	44,8	
uit de hoofdfase ³				2007	2008	2009
▪ voltijd				29,7	22,4	16
▪ deeltijd				0	40,0	17,6
▪ duaal				31,4	42,4	53,5
rendement (percentage) ⁴				2006	2007	2008
▪ voltijd					46,2	61,9
▪ deeltijd				85,7	61,1	50,0
▪ duaal				37,5	31,9	26,7
docenten (aantal + fte)			aantal		Fte	
▪ voltijd			36		21,9	
▪ duaal }			49		39,5	
▪ deeltijd }						
opleidingsniveau docenten (percentage) ⁵			Bachelor	Master	PhD.	
▪ voltijd			0	82,3	17,6	
▪ duaal }			4,2	91,4	4,2	
▪ deeltijd }						
docent-student ratio ⁶						
▪ voltijd			1 : 25			
▪ duaal			1 : 28			
▪ deeltijd			1 : 30			
contacturen (aantal) ⁷			1 ^e jaar	2 ^e jaar	3 ^e jaar	4 ^e jaar
▪ voltijd			16,0	16,0	9,05	4,43
▪ duaal			16,1	16,1	4,80	3,65
▪ deeltijd			10,5	10,5	4,80	5,00

2. SAMENVATTING

- ¹ Bron: Basisgegevens opleidingsbeoordeling 'Indicatoren en definities', Nederlands-Vlaamse Accreditatieorganisatie, 11 september 2012.
- ² Het aandeel van het totaal aantal bachelor studenten (eerstejaars ho) dat na één jaar niet meer bij de opleiding staat ingeschreven, zo mogelijk voor de laatste zes cohorten.
- ³ Het aandeel van de bachelor studenten die zich na het eerste studiejaar opnieuw bij de opleiding inschrijven (herinschrijvers) dat in de nominale studieduur zonder het diploma te hebben behaald alsnog uitvalt uit de opleiding, zo mogelijk voor de laatste drie cohorten.
- ⁴ Het aandeel van de bachelorstudenten die zich na het eerste studiejaar opnieuw bij de opleiding inschrijven (herinschrijvers) dat het bachelor diploma haalt in de nominale studieduur + één jaar, zo mogelijk voor de laatste drie cohorten.
- ⁵ Het aandeel docenten (onderwijzend personeel) met een hbo, master en PhD in het totaal aantal docenten (onderwijzend personeel).
- ⁶ De verhouding tussen het totaal aantal ingeschreven studenten en het totaal aantal fte's aan onderwijzend personeel van de opleiding in het meest recente studiejaar.
- ⁷ Het gemiddeld aantal klokuren per week aan geprogrammeerde contacttijd, voor ieder jaar van de opleiding.

De hbo-bacheloropleiding HBO-Rechten (*hierna hbo-rechten*) leidt hbo-juristen op om werkzaam te zijn in het internationale en nationale juridische domein in functies als juridisch medewerker, schadebehandelaar, opsporingsambtenaar, gerechtssecretaris en griffier van een rechtbank. Een brede kennis van diverse rechtsgebieden staat hierbij centraal, naast vaardigheden om te kunnen communiceren, analyseren en te onderzoeken. Afgestudeerden van de Engelstalige voltijdvariant komen veelal terecht bij internationale organisaties en bedrijven, terwijl de afgestudeerden van de duale en deeltijdvariant zich meer richten op de nationale arbeidsmarkt.

Een aanzienlijk deel van de afgestudeerden opteert voor een w.o.-vervolgstudie rechten.

Beoogde eindkwalificaties

De beoogde eindkwalificaties van de voltijdse, duale en deeltijdse varianten van de opleiding hbo- rechten zijn wat betreft inhoud, niveau en oriëntatie voldoende uitgewerkt. Deze sluiten aan bij het landelijke beroeps- en competentieprofiel hbo-rechten.

De opleiding heeft, in nauwe samenspraak met het werkveld een competentie toegevoegd aan dit landelijke profiel, te weten 'juridisch communiceren'.

De Engelstalige voltijdvariant leidt vooral op voor juridische functies in een internationale setting, waarbij het aspect van de mensenrechten nadrukkelijk in beeld is. De opleiding positioneert zich hiermee en trekt een grote schare studenten aan uit de hele wereld, die specifiek kiezen voor Den Haag als 'juridische hoofdstad van de wereld'. De duale en deeltijdvarianten kennen eveneens een internationale oriëntatie, echter minder uitgesproken dan bij de voltijdvariant.

Gegeven de adequate wijze waarop de competenties zijn uitgewerkt, de aansluiting van de opleiding bij de eisen van het werkveld en het feit dat de opleiding de competenties van de varianten van de opleiding regelmatig tegen het licht houdt, komt het auditpanel bij Standaard 1 voor de drie varianten tot het oordeel 'voldoende'.

Programma

De hoofdthema's waar de opleiding zich op richt zijn rechtstoepassing, faciliteren van de rechtstoepassing en juridisch communiceren. Hieraan werken studenten, individueel of in groepsverband. De opleiding beschrijft op heldere wijze hoe de eindkwalificaties de generieke hbo-competenties, de specifieke competenties voor hbo-rechten, uitgebreid met eigen opleidingsspecifieke competentie 'juridisch communiceren', dekken en hoe deze eindkwalificaties zijn vertaald naar leerdoelen.

De voltijdvariant en de duale en deeltijdvarianten zijn geënt op hetzelfde profiel. Er is echter een verschil doordat bij de voltijdvariant de onderscheiden rechtsgebieden worden benaderd vanuit de internationale context waarbij doorgaans een vergelijking wordt gemaakt tussen de rechtssystemen in verschillende landen. De voltijdvariant kent veel studenten met een internationale achtergrond en docenten van veel verschillende nationaliteiten. Door deze achtergrond van studenten en docenten en door de voortdurende internationale rechtsvergelijking zijn de voltijdstudenten zeer goed in staan om na hun afstuderen in een internationale omgeving te functioneren.

Bij de duale en deeltijdvarianten komen studenten ook in aanraking met Europees recht en rechtssystemen in andere landen maar wordt de rechtsvergelijking niet expliciet gemaakt. De opleiding kenschetst dit onderscheid tussen de varianten als 'niet identiek, maar gelijkwaardig'.

De aansluiting van de Nederlandse en buitenlandse vooropleidingen op de hbo-bachelor opleiding is conform de gestelde regels. Het panel stelt vast dat op het gebied van (Engelse) taalbeheersing zich soms problemen bij de studenten voordoen. Hierop anticipeert de opleiding adequaat.

Zowel het voltijdse, het duale als het deeltijdse curriculum kenmerken zich door een structuur waarbinnen de kennis- en de vaardighedencomponent voldoende zijn uitgewerkt. Er is hierbij sprake van een wisselwerking tussen de binnenschoolse en buitenschoolse praktijk van de opleiding. Bij de voltijdvariant wordt het buitenschoolse deel ingevuld door middel van een stage. De relatie van de duale en deeltijdse varianten met de praktijk is adequaat, doordat de duale studenten gedurende het derde en vierde studiejaar een leerarbeidsplaats innemen en deeltijdstudenten al werkzaam zijn in het voor deze opleiding relevante beroepenveld.

De opleiding heeft bij de drie varianten de onderzoekscomponent in het curriculum verwerkt. De opleiding zou de betrokkenheid van de lectoraten bij de drie varianten meer kunnen optimaliseren. De gebruikte literatuur is op bachelorniveau en standaard voor het vakgebied. De studielast is voldoende verdeeld over de opleiding. Voor alle varianten geldt een studieomvang van 240 EC's. De opleiding biedt de studenten in alle varianten een samenhangend curriculum aan, waarbij belemmeringen in de studeerbaarheid snel worden onderkend en waar mogelijk worden weggenomen. De begeleiding van de studenten is op orde.

Het auditteam concludeert dat de studenten door de inrichting van het programma en de begeleiding die zij krijgen, de eindkwalificaties kunnen bereiken.

Het auditteam komt voor de voltijdvariant bij standaard 2, 3, 4 en 6 tot het oordeel goed en bij standaard 5 tot voldoende. Voor de duale en deeltijdvarianten is het oordeel voor de standaarden 2, 3, 4, 5 en 6 voldoende. Standaard 7 voldoet voor alle varianten.

Personeel

De opleiding heeft het personeelsbeleid vastgelegd in een beleidsplan, dat systematisch wordt uitgevoerd.

De docenten van de opleiding zijn vakinhoudelijk meer dan voldoende toegerust om het onderwijs te kunnen verzorgen: bij de drie varianten zijn - op een enkeling na - alle docenten opgeleid op masterniveau. Bij de voltijdvariant is 20% gepromoveerd; bij de duale en deeltijdvarianten 10%. Op didactisch gebied is nu een inhaalslag gaande voor de Engelstalige docenten. Het aantal docenten dat ook in de praktijk werkzaam is, is voor de voltijdvariant met circa 45% goed en voor de duale en deeltijdvarianten met circa 15% voldoende. De opleiding zet op verschillende gespecialiseerde gebieden gastdocenten in, die bij hun werkzaamheden worden begeleid door de opleiding.

De reële docent : student ratio is voor de voltijdvariant 1:29; voor de duale en deeltijdvarianten is deze ratio 1:28. Het panel vindt dit passend voor deze type varianten. Het auditpanel komt voor de drie varianten bij standaard 8 en 10 tot een voldoende en bij standaard 9 tot de beoordeling 'goed' voor de voltijd en voldoende voor de duale en deeltijdvarianten.

Voorzieningen

De fysieke voorzieningen, die de studenten en docenten behulpzaam zijn en ondersteunen, zijn adequaat. De bibliotheek en mediatheek zijn prima en hebben een goede ontsluiting naar andere - als hoog gekwalificeerde - bibliotheken, waaronder die van het Vredespaleis.

De digitale leeromgeving is eveneens in orde. Het panel heeft waardering voor het feit dat steeds meer op video opgenomen colleges op Blackboard worden geplaatst en zodoende 24/7 toegankelijk zijn. Een geconstateerd punt van aandacht is de situatie in grote tentamenhallen en de omvang van studentgroepen bij werkcolleges, alsmede de roostering en het tijdig invoeren van tentamenresultaten in het digitale systeem.

De studiebegeleiding vindt plaats via mentoring en tutoring en is adequaat ontwikkeld. Het panel komt bij alle drie varianten voor de standaarden 11 en 12 tot een voldoende.

Kwaliteitszorg

De opleiding hanteert een duidelijk kwaliteitskader en kent een structuur, instrumenten en processen om periodiek te evalueren. De uitkomsten van evaluaties worden verwerkt en het panel heeft een open sfeer ervaren, waarbinnen een actief verbeterbeleid wordt gevoerd.

De betrokkenheid van alle stakeholders is adequaat. Het panel komt voor de drie varianten bij de standaarden 13 en 15 tot een voldoende en bij standaard 14 tot de beoordeling: goed.

Toetsing en gerealiseerde eindkwalificaties

De opleiding beschikt over een adequaat toetsstelsel. De opleiding toetst zowel kennis als vaardigheden als beroepshouding op adequate wijze. Procedures zijn duidelijk beschreven. Het niveau van de toetsen, uitgedrukt in diepgang en breedte, is op bachelorniveau. Het vierogenprincipe bij de beoordeling functioneert. Wel vindt het panel dat de transparantie van de beoordeling nog versterkt kan worden. Studenten krijgen te maken met verschillende toetsvormen, waaronder kennis- en inzichttoetsen en bewijzen hun competenties door het vervaardigen van beroepsproducten en reflectie daarop. De kwaliteit van de toetsen (niveau, validiteit en betrouwbaarheid) is voldoende.

Het niveau van de eindwerkstukken voor de voltijdvariant stijgt naar het oordeel van het panel boven het bachelorniveau uit; voor de duale en deeltijdvarianten is dit op bachelorniveau. Het auditteam concludeert dat de opleiding op een adequate wijze toetst dat het eindniveau van de student hbo-bachelor is. Het auditteam komt bij standaard 16 tot het oordeel 'goed' voor de voltijdvariant en tot het oordeel 'voldoende' bij de duale en deeltijdvarianten.

Algemene conclusie

Gelet op het niveau van de afgestudeerden, dat bij de voltijdvariant boven bachelorniveau uitgaat en bij de duale en deeltijdvarianten op bachelorniveau is, concludeert het auditpanel dat de opleiding haar ambities volledig waarmaakt. Dit doet zij dankzij een goed gestructureerd programma, een goede onderwijsambiance en deskundige en kwaliteitsbewuste managers, docenten en niet onderwijsgevende medewerkers.

Het auditteam adviseert de NVAO derhalve de opleiding te accrediteren voor een periode van zes jaar.

Den Haag, 4 december 2014

Ir. A.T. de Bruijn,
voorzitter

R.G. Peters,
secretaris

3. INLEIDING

De opleiding hbo-bacheloropleiding HBO-Rechten (*hierna: hbo-rechten*) leidt op tot juristen die op bachelorniveau in de internationale en nationale juridische wereld functioneren. De hbo-jurist benadert het recht vanuit de praktijk en past het toe in beroepssituaties. Daarnaast weet hij de rechtstoepassing te faciliteren. De hbo-jurist komt in functies terecht zoals juridisch medewerker bij overheden, rechtsbijstandsverzekeraars of functioneert als schadebehandelaar, procesvertegenwoordiger, opsporingsambtenaar, gerechtssecretaris en griffier van een rechtbank.

De opleiding hbo-rechten wordt binnen de Haagse Hogeschool aangeboden in drie varianten, te weten de Engelstalige voltijdvariant en de Nederlandstalige duale en deeltijdse varianten. De duale en deeltijdse varianten zijn gestart in 2003 en in 2008 geaccrediteerd. De Engelstalige voltijdvariant startte in september 2007 en is in de accreditatie van 2008 in concept meegenomen. Zowel de duale variant als de voltijdvariant hebben een grote groei doorgemaakt.

De opleiding wordt verzorgd binnen de Academie voor Bestuur, Recht en Veiligheid van de Haagse Hogeschool en vormt de grootste opleiding binnen die academie. In de afgelopen jaren zijn er verschillende managementwisselingen geweest op academie- en opleidingsniveau. In 2012 zag een hernieuwd landelijk beroeps- en opleidingsprofiel het licht.

De Engelstalige voltijdvariant, die ten tijde van de audit wordt gevolgd door circa 580 studenten van 44 verschillende nationaliteiten, zal in dit rapport steeds als eerste worden behandeld. Daarna volgen bij de behandeling van iedere standaard de duale en deeltijdse varianten, die respectievelijk circa 1.070 en 85 studenten tellen⁸.

Verbeteringen ten opzichte van de vorige accreditatie

De vorige accreditatieaudit werd afgenomen in april 2008 en de accreditatie werd verleend op 28 juli 2009. Deze verloopt op 31 december 2015.

Sindsdien zijn de volgende belangrijke ontwikkelingen gepasseerd:

- De opleiding heeft een grote groei in het aantal voltijdse en duale studenten gekend, met een navenant snelle groei van het docententeam. Dit heeft geleid tot voortdurende aanpassing van de formatie en tot grote inspanningen op het terrein van werving, selectie en na- en bijscholing.
- In 2012 is een nieuw beroeps- en opleidingsprofiel hbo-rechten vastgesteld door het Landelijk Overleg HBO-Rechten. Op basis hiervan is een nieuwe visie en een nieuw opleidingsprofiel vastgesteld en een nieuwe competentieset geformuleerd.
- De structuur van de opleiding, die te lijden heeft gehad onder de snelle groei, is verbeterd. Met name zijn de examencommissie, toetscommissie en curriculum-commissie beter gefaciliteerd opdat zij de rol kunnen spelen die hen toekomt.
- Er zijn procedures ontworpen om de toetskwaliteit te waarborgen en afstudeertrajecten zijn verbeterd.
- De opleiding heeft aandacht gegeven aan een representatieve bezetting van de werkveldadviescommissie. Deze is uitgebreid, waarbij is gezorgd voor vertegenwoordiging uit diverse juridische werkgebieden.
- Er zijn maatregelen genomen om het studiesucces in de propedeuse voltijd, duaal en deeltijd en hoofdfase duaal en deeltijd te vergroten.

---

⁸ Aantal inschrijvingen in oktober 2013. Bron: Kritische Reflectie

4. OORDELEN OP HET NIVEAU VAN DE STANDAARDEN

Beoogde eindkwalificaties

Standaard 1: De beoogde eindkwalificaties van de opleiding zijn wat betreft inhoud, niveau en oriëntatie geconcretiseerd en voldoen aan internationale eisen.

Toelichting NVAO: De beoogde eindkwalificaties passen wat betreft niveau (bachelor–master) en oriëntatie (hbo–wo) binnen het Nederlands kwalificatieraamwerk. Zij sluiten bovendien aan bij de actuele eisen die in internationaal perspectief vanuit het beroepenveld en het vakgebied worden gesteld aan de inhoud van de opleiding.

Bevindingen

Inhoud van de beoogde eindkwalificaties

In 2012 is het oude beroeps- en opleidingsprofiel van de hbo-jurist uit 2005 herijkt en gevalideerd door het Landelijk Opleidingsoverleg HBO-Rechten (LOO). De opleiding heeft aan dit herijken actief meegewerkt. Aanleiding tot dit herijken waren ontwikkelingen in het werkveld van de hbo-jurist. Het LOO onderkende een voortschrijdende juridisering van de samenleving, als gevolg van globalisering en individualisering met een toename van de complexiteit van regelgeving, meer aandacht voor alternatieve geschillenbeslechting, toezicht en handhaving en het organiseren van juridische bedrijfsprocessen. Een andere ontwikkeling in de Nederlandse context is de wijziging van de competentiegrens van de kantonrechter in civiele zaken per 1 juli 2012, waardoor meer zaken zonder verplichte procesvertegenwoordiging door een advocaat kunnen worden afgedaan. Ook schrijdt de internationale dimensie van het beroep voort, door implementatie van supranationale wet- en regelgeving in nationale wetten en voorschriften en door de toename van grensoverschrijdend verkeer van personen, goederen, diensten en kapitaal. Deze ontwikkelingen hebben in het beroepsprofiel van 2012 hun beslag gekregen.

In dit beroepsprofiel zijn de kwalificaties van een hbo-jurist vertaald naar zeven beroepscompetenties. Deze zijn verdeeld over het cluster 'rechtstoepassing' en het cluster 'faciliteren van de rechtstoepassing'.

De zeven landelijke geformuleerde competenties met de beoogde eindkwalificaties zijn de volgende:

Rechtstoepassing	1 Juridisch analyseren Het formuleren van rechtsvragen op basis van analyse van juridisch relevante feiten en juridische bronnen. <i>Eindkwalificatie:</i> de hbo-jurist is in staat om op basis van juridisch relevante feiten en rechtsbronnen op een juridisch verantwoorde wijze en met behulp van verworven juridische onderzoeksvaardigheden rechtsvragen te formuleren en op te lossen en op basis daarvan juridisch verder te kunnen handelen.
	2 Adviseren Het geven van advies op basis van een juridische analyse. <i>Eindkwalificatie:</i> De beginnende hbo-jurist is in staat om op basis van een juridische analyse en vanuit een bepaalde beroepsrol en bijbehorende context een juridisch houdbaar advies te formuleren.
	3 Vertegenwoordigen Het behartigen van juridische belangen van anderen door rechtsbijstand te verlenen, te onderhandelen en te bemiddelen. <i>Eindkwalificatie:</i> De beginnende hbo-jurist is in staat om op een juridisch verantwoorde wijze de belangen van een ander te behartigen door middel van het verlenen van rechtsbijstand, onderhandeling of bemiddeling.
	4 Beslissen Het vaststellen van de rechtspositie van een of enkele personen binnen juridische kaders met het daarbij meewegen van juridische en maatschappelijke factoren. <i>Eindkwalificatie:</i> De beginnende hbo-jurist is in staat om een juridisch verantwoorde beslissing te nemen namens een internationaal of nationaal bestuursorgaan of een private partij, waardoor de rechtspositie van een of enkele personen wordt bepaald of vastgesteld.
	5 Reguleren Opstellen van wijzigingen in regelgeving. <i>Eindkwalificatie:</i> De beginnende hbo-jurist is in staat om op een juridisch verantwoorde wijze regelgeving met een generieke en bindende werking op te stellen en/of te wijzigen.
Faciliteren rechtstoepassing	6 Dossier managen Het aanleggen en beheren van juridische dossiers, bewaken van de doorloop en de samenhang, afsluiten en overdragen ervan. <i>Eindkwalificatie:</i> De beginnende hbo-jurist is in staat om op een juridisch verantwoorde wijze dossiers aan te leggen en te beheren, de doorloop en samenhang te bewaken alsmede zorg te dragen voor afsluiting en overdracht teneinde de rechtstoepassing adequaat te kunnen faciliteren.
	7 Organiseren Het efficiënt en effectief uitvoeren en regisseren van organisatieprocessen in een juridische context met aandacht voor proces- en kwaliteitsmanagement, kennis- en informatiemanagement en innovatie. <i>Eindkwalificatie:</i> De beginnende hbo-jurist is in staat om op een efficiënte, effectieve en innovatieve wijze organisatieprocessen in een juridische context uit te voeren en/of te regisseren met aandacht voor proces- en kwaliteitsmanagement, kennis- en informatiemanagement.

In het landelijke beroeps- en opleidingsprofiel is een Body of Knowledge and Skills (BoKS) opgenomen, waarover de hbo-jurist minimaal dient te beschikken. Opleidingen kunnen dit profiel naar believen aanvullen. De Haagse opleiding heeft dit gedaan door een achtste competentie toe te voegen, te weten 'Juridisch communiceren'. Aanleiding om deze achtste competentie toe te voegen is het gegeven dat de opleiding zich profileert als grootstedelijke opleiding in de 'juridische hoofdstad van de wereld' en 'bestuurlijke hoofdstad van Nederland'. De opleiding vindt, in samenspraak met het werkveld, het op effectieve wijze juridisch kunnen communiceren met verschillende doelgroepen van wezensbelang voor de hbo-jurist.

De achtste 'Haagse' competentie met beoogde eindkwalificaties is als volgt geformuleerd:

Opleidings-specifieke competentie	8 juridisch communiceren: Het aanwenden van kennis, vaardigheden en houding die nodig zijn voor effectieve juridische communicatie en interactie, zowel mondeling als schriftelijk met werkgevers, collega's en/of cliënten. <i>Eindkwalificatie:</i> De beginnende hbo-jurist is in staat om op een verantwoorde wijze kennis, vaardigheden en houding aan te wenden die nodig zijn voor effectieve schriftelijke en mondelinge juridische communicatie en interactie met werkgevers, collega's en/of cliënten.
-----------------------------------	--

De opleiding kent een werkveldadviescommissie (*hierna: WAC*) met een Engelstalige kamer voor de voltijdvariant en een Nederlandstalige voor de duale en deeltijdvarianten. Deze kamers zijn samengesteld uit vertegenwoordigers van het brede werkveld en vertegenwoordigers van de opleiding. De beide kamers van het WAC hebben de competenties en het daarop ontwikkelde curriculum gevalideerd en als duidelijke inbreng ervoor gepleit om de hierboven genoemde achtste competentie aan het opleidingsprofiel toe te voegen. De acht competenties en beoogde eindkwalificaties gelden voor alle drie de opleidingsvarianten.

Het panel heeft de eindkwalificaties besproken met de curriculumcommissie, eveneens ingedeeld in een Engelstalige kamer voor de voltijdvariant en een Nederlandstalige kamer voor de duale en deeltijdse varianten, met docenten en de vertegenwoordigers van het werkveld en vindt deze voldoende richtinggevend voor het programma. De achtste competentie 'juridisch communiceren' mag naar de opvatting van het panel nog duidelijker in het programma naar voren komen, juist omdat de opleiding deze als extra competentie heeft benoemd en deze achtste competentie, naar het oordeel van de opleiding, niet integraal deel uitmaakt van de zeven landelijk vastgelegde competenties.

Het panel is overtuigd geraakt van actieve bijdrage die de WAC in beide kamers levert aan het ontwikkelen en valideren van de opleidingscompetenties en het daarop gebaseerde opleidingsprogramma en van de juistheid van de toepasselijke competenties, gegeven de Haagse context waarin de opleiding opereert.

Situatie ten tijde van de audit

Het vernieuwde landelijke opleidingsprofiel 2012 wordt ten tijde van de audit ingevoerd in het curriculum. Dit gebeurt gefaseerd. Vanaf het thans lopende collegejaar 2014-'15 zijn de curricula van de voltijd-, duale en deeltijdvarianten gebaseerd op het profiel 2012. In het lopende collegejaar en 2015-'16 zal dit profiel verder in de hoofdfase worden geïmplementeerd. De oude en nieuwe competenties verschilden in die zin van elkaar dat de oude set voor de Engelstalige voltijdvariant acht competenties kende en de oude set voor de Nederlandse duale en deeltijdvarianten zeventien competenties. De structuur van deze twee competentiesets is echter gelijk, maar verschilden onderling in mate van detaillering. De vernieuwingen betreffen met name het op één lijn brengen en uitwerken van de competenties voor de voltijdvariant en de duale en deeltijdvarianten. Verder is het doorvoeren van het vernieuwde profiel het moment geweest om verschillende modules in andere onderwijsblokken te positioneren, waardoor de horizontale en verticale samenhang en de studeerbaarheid van de onderscheiden programma's is vergroot.

Oriëntatie en niveau

In het landelijk opleidingsprofiel 2012 is beschreven op welke wijze dit profiel van hbo-rechten voldoet aan de Dublin Descriptoren en de standaarden voor de hbo-bachelor. In een matrix wordt deze samenhang duidelijk gemaakt. Deze matrix is opgenomen in Bijlage II van dit rapport.

Het panel heeft kennis genomen van deze matrix en gezien dat de landelijke en opleidingsspecifieke competenties in ruime mate voldoen aan de Dublin Descriptoren. In de acht beoogde competenties weerspiegelen de descriptoren 'kennis en inzicht', 'toepassen van kennis en inzicht', 'oordeelsvorming', 'communicatie' en 'leervaardigheid', alle op het hbo-bachelorniveau. Ook de hbo-standaarden van de professionele bachelor: gedegen theoretische basis, professioneel vakmanschap, onderzoekend vermogen, beroepsethiek en maatschappelijk bewustzijn, komen naar het oordeel van het panel in ruim voldoende mate terug in de competenties.

Onderzoek

Van belang is dat de student, teneinde te kunnen voldoen aan de eindkwalificaties, een onderzoekend vermogen verwerft. Alleen dan kan de hbo-jurist juridische vraagstukken analyseren, bruikbare oplossingen formuleren en daarover communiceren. Het panel stelt vast dat in het Haagse opleidingsprofiel het verwerven van onderzoekend vermogen in voldoende mate aan de orde komt.

Internationalisering

De Haagse opleiding profileert zich uitdrukkelijk op het internationale juridische werkveld door middel van de Engelstalige voltijdvariant. Deze variant is aantrekkelijk voor een grote populatie internationale studenten, maar ook voor Nederlandse studenten die belangstelling hebben voor het recht in internationale context. De voltijdvariant heeft een sterke profilering op het internationale werkveld en op Europese en internationale thema's, zoals bijvoorbeeld het thema 'mensenrechten'.

De opleiding heeft als standpunt dat de hedendaagse jurist pas effectief kan functioneren, ook in een nationale setting, als hij een gedegen en relevante kennis heeft van Europese en internationale rechtsgebieden. De Nederlandstalige duale en deeltijdse varianten besteden in de beoogde eindkwalificaties daarom eveneens aandacht aan Europees en internationaal recht en de doorwerking daarvan in de nationale rechtsorde.

Weging en Oordeel: Voldoende voor de voltijd-, de duale en deeltijdvarianten.

Het panel stelt vast dat de Engelstalige voltijdvariant en de Nederlandstalige duale en deeltijdvarianten met hun competenties en eindkwalificaties aansluiten bij het landelijke profiel, dat is uitgebreid met een achtste 'Haagse' competentie. Het panel merkt op dat competenties op het gebied van onderzoekend vermogen en het aspect van internationalisering hierin in voldoende mate zijn verweven. De voltijdvariant kent een sterke profilering op het internationale werkveld en de thema's die daarin spelen, waarmee deze zich in positieve zin van andere collega-opleidingen in Nederland onderscheidt. Het panel beoordeelt de beoogde eindkwalificaties van de drie varianten als **voldoende**.

Programma

Standaard 2: De oriëntatie van het programma waarborgt de ontwikkeling van vaardigheden op het gebied van wetenschappelijk onderzoek en/of de beroepspraktijk.

Toelichting NVAO: Het programma heeft aantoonbare verbanden met actuele ontwikkelingen in het beroepenveld en het vakgebied.

Bevindingen

Aansluiting bij actuele ontwikkelingen in het beroepenveld

Het programma van de drie varianten is zodanig van opzet dat de studenten door de verschillende aspecten van de beroepspraktijk en het vakgebied worden geleid, met het competentieprofiel als leidraad. De opleiding gebruikt daarbij aan de praktijk ontleend studiemateriaal. Het programma van de drie varianten kent een binnenschools en buitenschools programmadeel. Een programmaoverzicht van de drie varianten is opgenomen in Bijlage III.

In het binnenschoolse programma wordt vanaf het eerste jaar het theorieonderwijs aangeboden in alle rechtsgebieden. De student begint met inleidende vakken en eindigt met verdiepende vakken en keuzevakken. Toepassing van de theorie en het verkrijgen van de beoogde vaardigheden worden verworven door het maken van beroepsproducten en praktijkopdrachten die zijn ontleend aan actuele thema's en via projectonderwijs.

Vakliteratuur is op hbo-niveau. In voorkomend geval, wanneer geen bruikbare literatuur beschikbaar is, ontwikkelen docenten zelf readers en literatuurbundels. Het panel heeft deze literatuur beoordeeld als adequaat voor de opleiding.

Het buitenschoolse programmadeel is verschillend bij de drie varianten.

In de voltijdvariant volgen de studenten in het vierde jaar een stage van 100 werkdagen. In de duale variant hebben de studenten in het derde en vierde collegejaar een arbeidsovereenkomst met een werkgever, waar zij een zogenaemde leerarbeidsplaats (*hierna: LAP*) innemen in een werkend-leren-traject. De deeltijdstudenten hebben in het nieuwe curriculum een relevante functie vanaf het derde collegejaar.

In alle drie de varianten verantwoorden de studenten hun competentiegroei gedurende het buitenschoolse programmadeel door middel van een portfolio, waarin zij hun beroepsproducten en reflectieverslag opnemen. Het buitenschoolse programma wordt geborgd door contacten tussen docentbegeleiders en werkgevers-werkbegeleiders en de studenten. Docentbegeleiders brengen daartoe LAP-bezoeken aan de werkgevers van de deeltijdse en duale studenten en bezoeken aan stageverlenende organisaties bij voltijdse studenten. Werkbegeleiders ontvangen via de student een handboek van de opleiding, waarin de werkzaamheden die de student gaat uitvoeren zijn beschreven en de competenties worden genoemd die hij moet ontwikkelen en kunnen aantonen aan het eind van de stage of werkperiode. Aansluiting met het beroepenveld wordt ook bewerkstelligd door de actuele praktijkervaring van de docenten. In de voltijdvariant is circa 45% en in de duale en deeltijdvarianten is 15% van de docenten werkzaam in de beroepspraktijk. Zij brengen actuele ontwikkelingen en relevante casus in, in het onderwijs. Daarnaast geven gastdocenten regelmatig colleges over actuele thema's. Het panel heeft hiervan enkele voorbeelden gezien.

Onderzoek

Het aanleren van onderzoeksvaardigheden is verankerd in het programma door de leerlijn 'onderzoek' en de vakken 'juridische vaardigheden'. De basis van onderzoeksvaardigheden komt aan de orde in jaar 1, waarna in jaar 2 daarop wordt voortgeborduurd met individuele en groepsopdrachten in projectonderwijs. In de daaropvolgende collegejaren verdiepen studenten zich in het verrichten van toegepast onderzoek.

Ten tijde van de audit was de opleiding bezig met het verder integreren van de onderzoeksleerlijn in het onderwijsprogramma. De te volgen ontwikkelingslijn voor methodologie is duidelijk en het opleidingsmanagement is, in samenspraak met leden van de kenniskring bezig de bij de docenten aanwezige kennis in beeld te brengen. Deze kennis zal binnen de vakgroepen worden verspreid. Resultaten van onderzoek dat wordt uitgevoerd in de lectoraten, worden regelmatig teruggebracht in het onderwijs. Bij de voltijdvariant is de ontwikkeling van de onderzoeksleerlijn verder en duidelijker ontwikkeld dan bij de duale en deeltijdse variant wat mede te maken heeft met de samenstelling van de docentengroepen, die aan deze varianten doceren en met de benadering van de leerstof door vergelijkingen te zoeken tussen buitenlandse rechtsstelsels en het Nederlandse rechtstelsel (de 'comparative law-benadering').

De leden van de kenniskring, waarmee het panel heeft gesproken zien wel dat de eerstejaarsstudenten inmiddels beter worden toegerust om onderzoek uit te voeren, dan de hogerejaars. Het panel is van oordeel dat de contacten met de lectoraten nog aangehaald kunnen worden.

Weging en Oordeel: goed voor de voltijdvariant; voldoende voor de duale en deeltijdvarianten.

Het panel is van oordeel dat bij alle drie de varianten sprake is van een toepassingsgericht programma dat hbo-juristen opleidt en dat de oriëntatie van het programma de ontwikkeling van vaardigheden op het gebied van wetenschappelijk onderzoek en/of de beroepspraktijk waarborgt.

Voltijd

Voor de voltijdvariant is het panel van oordeel dat de toepassingsgerichtheid op hoog niveau is, doordat een groot aantal docenten met een internationale achtergrond in de internationale praktijk werkzaam is. De voltijdvariant kent een duidelijke programmatische uitwerking van de eigen internationale positionering. De onderzoeksleerlijn is daar al volledig geconcretiseerd in praktijk- en omgevingsgericht onderzoek. Onderzoek dat wordt uitgevoerd in de lectoraten heeft inmiddels voldoende betekenis voor de onderwijsinhoud, maar het belang hiervan kan nog verder toenemen. Het panel beoordeelt voor de voltijdvariant de oriëntatie van het programma op de ontwikkeling van vaardigheden op het gebied van wetenschappelijk onderzoek en de beroepspraktijk als **goed**.

Duaal en deeltijd

De structuur en opzet van het binnenschoolse en buitenschoolse programma van de duale en deeltijdse variant bieden voldoende garanties voor het kunnen kennismaken van de actuele ontwikkelingen in het juridische vakgebied en de beroepspraktijk van de hbo-jurist. In deze varianten is de onderzoeksleerlijn inmiddels ingebed in het curriculum, maar is de operationalisering daarvan nog gaande. Onderzoek dat wordt uitgevoerd in de lectoraten heeft inmiddels betekenis voor de onderwijsinhoud, maar het belang hiervan kan nog toenemen. Docenten van de duale variant melden aan het panel dat zij de werkplekken van duale studenten bezoeken. Vertegenwoordigers van het werkveld melden dat '.. er zo nu en dan contact is'. Deze gesprekspartners vinden dat de contacten intensiever zouden moeten zijn. Het panel deelt de mening dat dergelijke contacten voldoende inhoud moeten hebben, dat de borging van de LAP-plaats aandacht behoeft en raadt de opleiding aan daaraan blijvend aandacht te geven.

Het panel beoordeelt de oriëntatie van het programma voor de duale en deeltijd variant dan ook als **voldoende**.

Standaard 3: De inhoud van het programma biedt de studenten de mogelijkheid de beoogde eindkwalificaties te bereiken.

Toelichting NVAO: De eindkwalificaties zijn adequaat vertaald in leerdoelen van (onderdelen van) het programma. Studenten volgen en samenhangend studieprogramma.

Bevindingen

Algemeen

De inhoud van het onderwijsprogramma is vanaf het collegejaar 2014-'15 gebaseerd op het opleidingsprofiel 2012. De duale en deeltijdse variant zijn in het collegejaar 2013-'14 in de propedeusefase gestart met een vernieuwd curriculum, gebaseerd op dit profiel. In het lopende collegejaar en 2015-'16 zal dit in de hoofdfase worden geïmplementeerd.

De voltijdvariant is vanaf 2014-'15 begonnen met de invoering van het nieuwe herijkte programma.

Het programma van de drie varianten omvat een propedeuse- en een hoofdfase en is verdeeld over vier studiejaren van elk 60 ec's. Het propedeusejaar is oriënterend en studenten dienen de propedeuse binnen twee jaar te hebben gehaald. De norm voor het bindend studieadvies in het eerste studiejaar is 50 ec's.

In de eerste twee jaren wordt een brede theoretische basis aangeboden, waarbij alle relevante rechtsgebieden aan de orde komen. Het programma in de twee daaropvolgende jaren staat voornamelijk in het teken van verdiepend onderwijs en beroepsvoorbereiding. Studenten van de voltijdvariant volgen een stage van 100 werkdagen. Duale studenten volgen in het derde en vierde studiejaar het werkend leren traject van 80 weken, waarbij zij vier dagen per week werken en één dag onderwijs volgen. Deeltijdstudenten oefenen een relevante juridische functie uit gedurende het derde en vierde studiejaar.

Het programma is opgebouwd volgens het model van leerlijnen. De opleiding onderscheidt de theoretische leerlijn, de praktijkgerichte leerlijn, de juridische onderzoeksvaardighedenlijn en de individuele leerlijn. Het programma van alle drie de varianten is gebaseerd op dezelfde competenties, maar niet gelijkvormig. Zoals leden van de Engelstalige kamer van de curriculumcommissie dit krachtig verwoordden: "It is not identical but similar". Een voorbeeld hiervan is dat in de duale en deeltijdvarianten in de theorie colleges de verschillende rechtsgebieden worden behandeld vanuit de Nederlandse context. De student komt dus in aanraking met voornamelijk Nederlands strafrecht, Nederlands ondernemingsrecht enzovoorts. In de Engelstalige voltijdvariant worden dezelfde rechtsgebieden benaderd maar dan vanuit de rechtstoestand en rechtshistorie in verschillende landen. Strafrecht, ondernemingsrecht etc. worden dus beschouwd in de Britse, Duitse, Franse en Nederlandse context. Door deze vergelijking krijgen studenten meer zicht op de onderliggende principes, waardoor zij in staat zijn als beroepsbeoefenaar succesvol in met name een internationale context te functioneren.

Horizontale samenhang

Elk studiejaar is onderverdeeld in vier perioden van tien weken. In elke onderwijsperiode staat een aantal beroepscompetenties centraal. In elk blok is een van de theorievakken verbonden met een project. Studenten passen de te verwerven beroepscompetenties zo praktijkgericht mogelijk toe door middel van projectonderwijs, waarbij zij aan de hand van praktijkcasus beroepsproducten vervaardigen. In de projecten wordt altijd gewerkt aan een van de competenties uit het cluster 'rechtstoepassing' en een van de competenties uit het cluster 'faciliteren van de rechtstoepassing'. Voorts wordt in elk project gewerkt aan communicatievaardigheden. Op deze wijze bereikt de opleiding dat binnen projecten integraal onderwijs wordt aangeboden.

Verticale samenhang

De opleiding onderscheidt voor de drie varianten drie competentieniveaus, waarbij uiteindelijk de beheersing op niveau 3: het bachelorniveau, moet worden bereikt. De student werkt in de opvolgende studiejaar aan het bereiken van een steeds hoger competentieniveau door opdrachten uit te voeren met grotere zelfstandigheid in een complexere omgeving.

Schematisch is dit als volgt weer te geven:

Zelfstandig heid ↑ ↑	Niveau 3		
	Niveau 2	Niveau 3	
	Niveau 1	Niveau 2	Niveau 3
	Complexiteit → →		

Bron: Kritische Reflectie HBO-Rechten, Haagse Hogeschool. September 2014

De competenties zijn geformuleerd in leerdoelen per onderwijsmodule. Dit gebeurt in actiewerkwoorden, waardoor de cognitieve, handelings- en affectieve vaardigheden op actieve wijze worden beschreven. De leerdoelen zijn opgenomen in de studiehandleidingen. In het eerste studiejaar komen alle competenties aan bod op niveau 1 en in het tweede jaar op niveau 2. In de competentiematrix is zichtbaar hoe studenten de competenties in de loop van de opleiding verwerven op de verschillende niveaus, eindigend op het bachelorniveau.

De vormgeving van het onderwijs en toetsing van de competenties zijn vergelijkbaar voor de drie varianten. Wel kunnen de beroepsproducten per variant verschillen, aangezien deze zijn afgestemd op het specifieke Nederlandse dan wel internationale werkveld.

Het panel heeft het curriculum met de onderwijseenheden tot op het niveau van leerdoelen gezien en vindt ze passend bij de beoogde eindkwalificaties van de opleiding. Het panel merkt hierbij wel op dat de opleiding voor de duale en deeltijdvarianten nog niet in voldoende mate kan aangeven hoeverre het aspect van internationalisering is verweven in de programma's van die varianten. Er zijn initiatieven om tot meer uitwisseling te komen van programmaonderdelen tussen de Engelstalige voltijdvariant en de Nederlandstalige duale en deeltijdse varianten, maar dit is nog in een pril stadium.

Het panel heeft in ieder geval vastgesteld dat het programma voor alle drie de varianten inhoudelijk samenhangend is en de eindkwalificaties op een juiste wijze zijn vertaald in leerdoelen per onderwijsmodule.

Weging en Oordeel: goed voor de voltijdvariant, voldoende voor de duale en deeltijdvarianten.

Voltijd

Het panel ziet bij de voltijdvariant een adequate, dekkende aanpak van de vertaling van de beoogde competenties naar de BoKS en naar het programma. Dit programma kent een goede horizontale en verticale samenhang. De invoering van de vernieuwde competentieset is nog gaande in de hogere jaren, waarbij de specifieke opleidingscompetentie 'juridisch communiceren' is vervat in het onderwijsprogramma. Het aspect van internationalisering is zeer manifest aanwezig.

Het panel is van oordeel dat het programma de studenten royaal de mogelijkheid biedt de beoogde eindkwalificaties te bereiken en beoordeelt de inhoud van het programma als **goed**.

Duaal en deeltijd

Het panel ziet ook bij de duale en deeltijdse varianten een adequate, dekkende aanpak van de vertaling van de beoogde eindcompetenties naar de programma's. Deze programma's kennen eveneens een adequate horizontale en verticale samenhang. De invoering van de vernieuwde competentieset is ook hier nog gaande in de hogere jaren, waarbij het panel vindt dat de specifieke opleidingscompetentie 'juridische communicatie' nog niet als extra competentie gelegitimeerd is in het onderwijsprogramma. Het aspect van internationalisering kan voor de duale en deeltijdvarianten nog sterker worden uitgewerkt.

Het panel is van oordeel dat het programma de studenten de mogelijkheid biedt de beoogde eindkwalificaties te bereiken en beoordeelt de inhoud van het programma als **voldoende**.

Standaard 4: De vormgeving van het programma zet aan tot studeren en biedt studenten de mogelijkheid de beoogde eindkwalificaties te bereiken.

Toelichting NVAO: Het didactisch concept is in lijn met de beoogde eindkwalificaties en de werkvormen sluiten aan bij het didactisch concept.

Bevindingen

De opleiding gaat uit van competentiegericht en praktijkgericht onderwijs, waarbij het principe van 'learning by doing' voorop staat. De docent stuurt, faciliteert en begeleidt studenten, terwijl de studenten een actieve houding innemen in het leerproces en zelf verantwoordelijkheid dragen voor hun ontwikkeling. De vormgeving is zodanig dat de groei in zelfstandigheid van de student tot de beoogde kwalificaties van een beginnende hbo-jurist gewaarborgd zijn.

De opleiding hanteert verschillende onderwijsvormen, zoals hoorcolleges, werkcolleges, probleemgestuurd projectonderwijs, trainingen, groepsbijeenkomsten en individuele gesprekken, mentoring, en stage- en LAP-bezoeken. De duale variant is een krachtige formule voor afwisselend leren en werken. Het panel hoort in het gesprek met werkveldvertegenwoordigers dat bedrijven die LAP-plaatsen aanbieden meer informatie en meer contact zouden willen hebben met de opleiding.

De gebruikte toetsvormen zijn passend bij de onderhavige onderwijsvorm.

Het programma in de drie varianten is ingedeeld in blokthema's. De opleiding kent leerlijnen en door middel van integrerende projecten, die zijn verbonden met de conceptuele modellen uit de blokthema's, verwerven de studenten de vereiste kennis, vaardigheden en attitudes.

Het panel heeft gedurende de audit gesproken met verschillende groepen. Door een transparante opzet van de onderwijsprogramma's is de samenhang en de vormgeving van het curriculum goed uit te leggen aan de studenten, maar ook aan de docenten in de respectieve vakgroepen. Docenten komen regelmatig en frequent bij elkaar en stemmen dan af wat ieder aan theorie en vaardigheden doceert en welke opdrachten aan studenten worden gegeven.

Weging en Oordeel: goed voor de voltijdvariant, voldoende voor de duale en deeltijdvarianten.

Het panel ziet bij de drie varianten een helder didactisch concept dat in lijn is met de beoogde eindkwalificaties. Door de groei in zelfstandigheid te faciliteren, bereikt de opleiding dat aan de eindstreep de beginnende hbo-jurist op een zelfstandige wijze kan functioneren in een complexe organisatorische omgeving.

Voltijd

Het panel weegt mee dat de voltijdvariant een sterke internationale context kent die bij de internationale opzet van dit programma heel passend is en dat de (internationale) studenten dit hoog waarderen. Het panel beoordeelt daarom de vormgeving voor deze variant als **goed**.

Duaal en deeltijd

Het panel is van oordeel dat de vormgeving van het programma aanzet tot studeren en de studenten in staat stelt de beoogde eindkwalificaties te behalen. Het panel weegt hierbij mee dat bedrijven met LAP-plaatsen meer informatie van en contact wensen met de opleiding. Het panel beoordeelt daarom de vormgeving als **voldoende**.

Standaard 5: Het programma sluit aan bij de kwalificaties van de instromende studenten.

Toelichting NVAO: De gehanteerde toelatingseisen zijn realistisch met het oog op de beoogde eindkwalificaties.

Bevindingen

Algemeen

Om te worden toegelaten tot de opleiding dient de student in het bezit te zijn van een diploma mbo-4, havo of vwo of het internationale equivalent hiervan. Studenten van 21 jaar en ouder kunnen toegang krijgen via de 21+-toets. De toelatingseisen zijn opgenomen in de Onderwijs- en Examenregeling (OER). Voor buitenlandse studenten met een niet-EU diploma is een Engelse taaltoets verplicht.

Voorlichting en intake

Kandidaat-studenten kunnen deelnemen aan open dagen, proefstuderen en voorlichtingsbijeenkomsten met als doel voor hen een zo realistisch mogelijk beeld van de inhoud, het niveau en de studielast van de opleiding te schetsen. De drie varianten organiseren schoolbezoeken bij Nederlandse en internationale scholen voor voortgezet onderwijs, waarbij wordt ingezet op voorlichting.

De uiterlijke aanmelddatum voor kandidaat-studenten ligt op 1 mei van enig jaar en aangemelde studenten dienen uiterlijk op 31 mei daaropvolgend de verplichte studiecheck voltooid te hebben. Op basis van deze check krijgt de student zo nodig advies over verdere oriëntatie op studies.

In het begin van het eerste jaar wordt een intake-assessment afgenomen, waarmee mogelijke deficiënties kunnen worden vastgesteld. De hogeschool kent een taalprogramma, dat is gericht op het opsporen van taaldeficiënties en het bieden van taalonderwijs op maat. Voor de voltijdvariant bestaat sinds september 2014 een Engelstalige deficiëntievariant 'remedial English'.

Studierendementen

De voltijdvariant had over het jaar 2012-2013 een propedeuserendement na 1 jaar van minder dan 20% en na 2 jaar van minder dan 40%. De duale variant had in dit jaar een rendement dat schommelde rond de 25% na 1 jaar en 50% na 2 jaar. De deeltijdvariant liet betere cijfers zien: 59% na 1 jaar en 62% na 2 jaar. Deze studierendementen zijn aanleiding geweest om de opleidingsachtergrond van studenten te analyseren. Uit die analyse blijken bij de duale en deeltijdvariant geen significante verschillen in studiesucces te zijn op grond van achtergrond of geslacht. De gemiddelde Nederlandse student scoort bij het intake assessment laag tot gemiddeld op taalbegrip en -beheersing.

Bij de Engelstalige voltijdvariant heeft 59% van de studenten een niet-Nederlandse achtergrond en een buitenlands diploma. Van de 41% Nederlandse voltijdstudenten heeft 24% van het totaal een havo en 7% een mbo-diploma. Analyse van tentamenresultaten laat zien dat buitenlandse studenten een hoger slagingspercentage hebben dan Nederlandse voltijdstudenten. De meest genoemde redenen van studie-uitval zijn studievaardigheden, capaciteiten en kennis en beheersing van de Engelse taal.

De duale en deeltijdse varianten hebben verbetermaatregelen genomen om het rendement te verhogen. In het nieuwe curriculum dat met het propedeusejaar is gestart in 2013-'14 is nu sprake van een vast patroon van leerlijnen met compacte vakken en een intensieve en individuele mentoring/tutoring.

Een eerste verkenning laat verhoging van de slagings-percentages zien en een verbetering van de rendementen: er is nu sprake van een propedeuserendement na 1 jaar van 30% en na 2 jaar van 51%

Voor de Engelstalige variant heeft de Engelstalige kamer van de curriculumcommissie de Nederlandse aanpak overgenomen met een nieuw curriculum vanaf 2014-'15. In dit vernieuwde curriculum zijn conceptueel moeilijke vakken verplaatst van het eerste naar het tweede jaar. Docenten hebben trainingen gevolgd over de thema's: niveau en aansluiting. Het propedeuserendement na 1 jaar is substantieel verbeterd naar 28,7 % en het rendement na 2 jaar naar 42%.

Weging en Oordeel: Voldoende voor de voltijd-, de duale en de deeltijdvarianten.

De stand van zaken rond de voorlichting, intake, toetsing en begeleiding en advisering van (kandidaat) studenten vindt het panel adequaat.

Verder ziet het panel dat de opleiding een analyse heeft gemaakt van het profiel van haar studenten toen bleek dat de rendementen aan de lage kant waren. Het panel waardeert dit positief en ziet dat de opleiding inmiddels hierop gebaseerde maatregelen heeft genomen om de rendementen te verhogen.

Het panel oordeelt dat, mede in acht genomen de maatregelen die de opleiding treft ten aanzien van beheersing van de Nederlandse en Engelse taal, dat de gehanteerde toelatingseisen realistisch zijn met het oog op de beoogde eindkwalificaties en dat het programma in voldoende mate aansluit bij de kwalificaties van de instromende studenten. Het panel beoordeelt daarom deze standaard voor de voltijdse, de duale en de deeltijdse varianten als **voldoende**.

Standaard 6: Het programma is studeerbaar.

Toelichting NVAO: Factoren die betrekking hebben op het programma en die de studievoortgang belemmeren, worden zoveel mogelijk weggenomen. Studenten met een functiebeperking krijgen bovendien op dit aspect extra studieloopbaanbegeleiding.

Bevindingen**Algemeen**

In de drie varianten is het opleidingsprogramma per jaar verdeeld over vier blokken van tien weken elk. In jaar 1 en 2 is ieder blok is opgedeeld in vijf modules van 3 ec's, waardoor de studielast gelijkelijk is verdeeld over de onderwijsblokken en over het studiejaar.

De contacturen per variant en per studiejaar zijn als volgt:

studiejaar	1	2	3	4
Voltijd, gemiddeld in klokuren	16	16	9,05	4,43
Duaal, gemiddeld in klokuren	16,1	16,1	4,8	3,65
Deeltijd, gemiddeld in klokuren	10,5	10,5	4,8	5

Bron: Kritische Reflectie HBO-Rechten, Haagse Hogeschool, september 2014.

In het collegejaar 2013-'14 zijn de duale en deeltijdvarianten met een rekenmodel gestart voor de berekening van de geprogrammeerde studielast. In het lopende collegejaar wordt dit model voor de hele opleiding ingevoerd in alle studiejaar.

Wegnemen van belemmerende factoren

De opleiding heeft voor de drie varianten geanalyseerd wat belemmerende factoren zijn voor het goed kunnen doorlopen van het programma. Op basis van deze analyse zijn in de Nederlandse varianten in 2013-'14 en in de Engelstalige variant in 2014-'15 bij de invoering van de nieuwe curricula enkele vakken met een zware studielast verschoven naar een blok in een volgend studiejaar. Hierdoor een is meer gelijkmatige studielast per module, blok en jaar bereikt, zijn de horizontale en verticale afstemming in de programma's verbeterd en kennen nu alle varianten dezelfde BoKS-vakken in het eerste en tweede jaar. De studieresultaten wijzen uit dat deze maatregelen positief uitpakken.

Bij de duale variant dient de student tenminste 110 ec's van de 120 ec's te hebben behaald om in het derde studiejaar te kunnen beginnen met het werkend leren traject. Deze norm blijkt een belemmering te zijn voor veel studenten; reden voor de opleiding om een pre-duaal traject aan te bieden, waarmee de student al aan het begin van het studiejaar extra ec's kan verwerven. De ervaring leert dat dit pre-duale traject in een behoefte voorziet.

Een andere belemmering voor duale studenten is het verwerven van een arbeidsleerplaats op een betaalde arbeidsovereenkomst. De oorzaak hiervan is de heersende recessie. In overleg met het Ministerie van OC&W kunnen duale studenten nu ook een stage volgen in plaats van een LAP-plaats. Hierdoor is een belemmering in de studievoortgang voor duale studenten weggenomen.

De duale variant kent een grote groep langstudeerders, die hun afstudeerwerk nog niet hebben afgerond. Deze studenten ontbeelden sturing en kennis van onderzoeksvaardigheden. De opleiding heeft hierop inmiddels vanaf het eerste kwartaal 2014 extra colleges in onderzoeksvaardigheden aangeboden en de sturing verbeterd door het inrichten van een afstudeerteam van docenten.

Functiebeperking

Studenten met een functiebeperking kunnen de examencommissie verzoeken om extra begeleiding en specifieke voorzieningen. Indien extra begeleiding door de examencommissie wordt toegewezen, kan de betreffende student zich melden bij de coördinator functiebeperking voor verdere begeleiding. Het aantal studenten met een functiebeperking omvat enkele procenten van het totaal.

Vrijstellingen

De examencommissie is als enig orgaan bevoegd tot het verlenen van vrijstellingen per onderwijseenheid, op individuele basis. De opleiding kent in geen van de drie varianten verkorte of versnelde routes.

De opleiding heeft geen beleid voor differentiatie naar groepen studenten met meer intellectuele bagage. In het gesprek met de duale en deeltijdstudenten maken zij hierover opmerkingen. Enkel vinden de tijd die zij in hun studie moeten stoppen soms te weinig en zouden dan meer vakken naast elkaar willen volgen of anderszins meer maatwerk willen hebben.

Het oordeel van de studenten over de studielast en studeerbaarheid van het programma is wisselend. In de Nationale Studenten Enquête (NSE) 2014 scoort de studielast voor de voltijdvariant 3,66 en voor de duale en deeltijdvariant 2,77 op een vijfpuntschaal.

Onderscheid in studenten voltijd en duaal/deeltijd

Bij de bestudering van de afstudeerproducten heeft het panel een duidelijk verschil waargenomen tussen de Nederlandse studenten van de duale en deeltijdse varianten en de Engelstalige, buitenlandse studenten van de voltijdvariant.

De duale en deeltijdstudenten melden dat zij het curriculum overzichtelijk vinden. Het panel noteert van hen de uitspraak: "De colleges (theoriedeel) sluiten goed aan bij de opdrachten die je krijgt". Op video opgenomen colleges, die zijn geplaatst op Blackboard, worden door hen geapprecieerd.

De voltijdstudenten melden aan het panel met betrekking tot de studeerbaarheid van het programma dat zij zeer tevreden zijn over de docenten, over de mix tussen theorie en praktijk en de studielast die de opleiding met zich mee brengt. Zij vinden het onderwijsprogramma in alle opzichten zeer uitdagend.

Deze Engelstalige buitenlandse studenten geven blijk van een grote bereidheid tot inzet, van enthousiasme en betrokkenheid. Zij hebben een bewuste keuze gemaakt om in Den Haag te gaan studeren, maken daarvoor kosten en gaan verder dan de doorsnee Nederlandse student om hun doel te bereiken. Hun ambitie om de opleiding binnen de daarvoor gegeven tijd met succes af te ronden is groot. Naar het oordeel van het panel verklaart dit voor een aanzienlijk deel het succes van de voltijddopleiding 'Law'.

Weging en Oordeel: goed voor de voltijdvariant, voldoende door de duale en deeltijdvarianten.

Voltijd

Het panel vindt de studeerbaarheid goed. Enkele belemmerende factoren in het curriculum zijn aangepakt. Het panel weegt mee dat de studenten spreken van een uitdagend programma dat goed studeerbaar is en beoordeelt standaard 6 voor de voltijdvariant als **goed**.

Duaal en deeltijd

Het panel vindt de studeerbaarheid van het duale en deeltijdprogramma op orde is en aan de basiskwaliteit voldoet. De opleiding heeft goed geanticipeerd op belemmerende factoren. Het panel beoordeelt standaard 6 voor de duale en deeltijdvarianten als **voldoende**.

Standaard 7: De opleiding voldoet aan de wettelijke eis m.b.t. omvang en duur van het programma.

Toelichting NVAO: hbo bachelor: 240 ec's. / master: (in beginsel minimaal) 60 ec's

wo bachelor: (: in beginsel minimaal) 180 ec's / master: (in beginsel minimaal) 60 ec's

Bevindingen

Uit de overlegde curricula van de drie varianten blijkt dat deze alle drie een omvang hebben van 240 ec's en zijn verdeeld over vier collegejaren met 60 ec's per collegejaar. Het panel heeft dit getoetst.

Weging en Oordeel

Het auditpanel stelt vast dat de opleiding voor alle drie de varianten voldoet aan de wettelijke eis met betrekking tot omvang en duur.

Personeel

Standaard 8: De opleiding beschikt over een doeltreffend personeelsbeleid

Toelichting NVAO: Het personeelsbeleid voorziet in de voor de realisatie van het programma benodigde kwalificaties, scholing, beoordeling en omvang van het personeel.

Bevindingen

Het personeelsbeleid van de opleiding is ingekaderd in het hogeschoolbrede hrm-beleid. De academie heeft een personeelsbeleidsplan, waarin is neergelegd welke prioriteiten worden aangehouden bij de ontwikkeling van het docententeam, de werving en selectie en na- en bijscholing. Om dit laatste verder uit te werken is een academiebreed onderwijskundig scholingsplan opgesteld, dat ten tijde van de audit wordt uitgevoerd.

De opleiding heeft zelf vastgesteld dat de 'resultaat & ontwikkelingscyclus' (R&O cyclus) beter kan worden uitgevoerd, dat voor de Engelstalige variant de visie op personeelsbeleid aanscherping verdient en dat de onderzoeksactiviteiten van docenten een betere inbedding moeten krijgen in het programma van de drie varianten.

Speerpunten voor het personeelsbeleid zijn derhalve: (i) professionalisering van de docent door een goed functionerende R&O cyclus, (ii) een beleid met betrekking tot deskundigheidsbevordering, waarbij de nadruk ligt op didactische vorming, (iii) een daarbij horend scholingsplan, (iv) een sterke relatie tussen werkveld en docententeams en (v) een toekomstbestendig aannamebeleid.

De R&O-cyclus bestaat uit een jaarlijks plannings-, voortgangs- en beoordelingsgesprek. In deze gesprekken wordt het persoonlijk ontwikkelingsplan (POP) van elke medewerker besproken. Door wisselingen in het management zijn in het collegejaar 2013-'14 bij de duale en deeltijdvarianten de voortgangsgesprekken niet gehouden. Voor het lopende jaar zijn alle gesprekken ingepland.

De benodigde docentcapaciteit wordt bepaald door middel van een docentbelastingsuren-systeem (DBU systeem). Op academieniveau is vastgesteld hoeveel inzet docenten besteden aan onderwijsontwikkeling, -uitvoering, aan begeleiding en aan organisatie- en beheertaken. De docenten met wie het panel sprak vinden dat dit DBU-systeem werkt.

Met ingang van het collegejaar 2013-'14 is de Haagse Hogeschool gestart met de Basis Kwalificatie Onderwijs (BKO), als opvolger van het pedagogisch-didactische getuigschrift. Met ingang van 2014 bestaat hiervan ook een Engelstalige variant. De opleiding heeft in het afgelopen collegejaar negen medewerkers deel laten nemen aan de Nederlands- en Engelstalige BKO-cursus.

Alle docenten hebben 10% van hun werktijd beschikbaar voor bij- en nascholing. De opleiding stelt hiervoor daarnaast financiële middelen beschikbaar, die volgens de docenten voldoende zijn. Zij melden dat zij in hun POP kunnen aangeven waarin zij zich willen en kunnen bij- en nascholen.

In het tweejaarlijkse medewerkers-tevredenheidsonderzoek Kompas, laatstelijk gehouden in 2013, is zichtbaar dat de docenten een 6 tot 6,5 op een tienpuntschaal geven over het gevoerde personeelsbeleid.

De gesprekken die het panel heeft gevoerd, bevestigen het beeld dat hij heeft gekregen uit de analyse van de documenten. Het panel stelt vast dat de docententeams van de voltijdvariant en de duale en deeltijdse varianten gescheiden zijn qua personen en dat in de onderwijsuitvoering nog nagenoeg geen personele uitwisseling tussen voltijd en dual/deeltijd plaatsvindt. Wel zijn er dwarsverbanden op het niveau van onderwijsontwikkeling, bijvoorbeeld binnen de curriculumcommissie.

Het panel is van oordeel dat een dergelijke uitwisseling het docentschap voor de individuele docenten kan verrijken en de opleiding ten goede kan komen. De opleidingen onderkent overigens zelf dat teambuilding en het ontwikkelen van een kwaliteitscultuur bij de Nederlandse varianten een belangrijk aandachtspunt is, iets dat het panel onderschrijft.

Weging en Oordeel: voldoende voor de voltijd-, duale en deeltijdvarianten.

Het panel ziet dat er een planmatige opzet is voor het personeelsbeleid met daarin prioriteiten en aandachtspunten, waarbij recent verbeteringen zijn en nog worden doorgevoerd in het houden van de gesprekscyclus. Er is aandacht voor na- en bijscholing en tijd en middelen zijn daarvoor beschikbaar. Wisselwerking tussen de Engelstalige voltijdvariant en de Nederlandstalige duale en deeltijdse varianten staat nog in de kinderschoenen. Het panel is van oordeel dat de opleiding, door de uitwisseling van docenten beleidsmatig aan te pakken, het docentschap van de individuele docenten kan verrijken. Het panel oordeelt dat het gevoerde personeelsbeleid voorziet in de voor de realisatie van het programma benodigde kwalificaties, scholing, beoordeling en omvang van het personeel en dat sprake is van een adequaat personeelsbeleid. Het panel beoordeelt de doeltreffendheid van dit beleid als **voldoende**.

Standaard 9: Het personeel is gekwalificeerd voor de inhoudelijke, onderwijskundige en organisatorisch realisatie van het programma.

Toelichting NVAO: De feitelijke bij het personeel aanwezige expertise sluit aan bij de eisen gesteld aan een hbo opleiding.

Bevindingen

Bij de Engelstalige voltijdvariant werken 29 interne en zeven gastdocenten. Allen hebben een mastertitel of equivalent daarvan en zes van hen (20%) zijn gepromoveerd.

Van deze 36 interne docenten en gastdocenten werken zestien in de beroepspraktijk (44,4%).

Bij de Nederlandstalige duale en deeltijdse varianten hebben 47 van de 49 docenten een mastertitel en twee docenten zijn hiermee bezig. Aan het eind van het lopende collegejaar zal 10% van de docenten zijn gepromoveerd, door afronding van twee promotietrajecten.

Van deze 49 docenten werken er zeven in de beroepspraktijk (14,3%).

De inhoudsdomeinen en rechtsgebieden die zijn opgenomen in de BoKS zijn afgedekt door de gespecialiseerde kennis van de docenten. Alle docenten in de voltijdvariant beschikken over een goede tot uitstekende beheersing van de Engels taal, mede door hun verschillende nationaliteiten en internationale achtergrond.

Niet alle docenten hebben de gewenste pedagogisch-didactische scholing afgerond. De opleiding zet hierop stevig in met verplichte cursussen didactische vaardigheden en de versnelde deelname aan de BKO. POP-aanvragen met een didactisch karakter krijgen voorrang. Inmiddels hebben alle vaste docenten bij de duale en deeltijdse varianten de BKO-scholing doorlopen. Bij de Engelstalige variant wordt nu een inhaalslag gemaakt.

Gastdocenten worden geselecteerd en ingezet op hun bijzondere specialismen, zoals bijvoorbeeld terrorisme, witwassen, Europees strafrecht. Zij zijn allen werkzaam in het gebied van hun expertise. De vakgroepleider coördineert de inzet en bewaakt de kwaliteit van de gastlessen.

Circa 20% van de docenten is actief in onderzoek (binnen, maar ook buiten de lectoraten) en beschikt over onderzoeksvaardigheden. De voltijdvariant neemt met docenten deel aan het lectoraat 'Internationale Vrede, Recht en Veiligheid' en het zwaartepunt 'Goed Bestuur voor een Veilige Wereld'. De docenten van de duale en deeltijdvarianten nemen deel aan de lectoraten 'Internationale Vrede, Recht en Veiligheid' en 'European Integration' en aan het genoemde zwaartepunt.

In de NSE uiten studenten klachten over de bereikbaarheid van docenten van de duale en deeltijdvarianten en over hun reactie op vragen van studenten. Dit wordt door hen herhaald in het gesprek met het panel. Hieruit wordt duidelijk dat een aantal docenten bereid is om buiten de colleges om extra aandacht te geven, maar - zo merkt een deel van de deeltijdstudenten op - dat de toegankelijkheid verschilt per docent en dat het soms lijkt alsof zij onvoldoende beseffen dat de combinatie van werk, een privéleven en studie zwaar is voor de studenten. Andere studenten vallen hen daarin bij en melden dat de klantgerichtheid beter kan. De geuite klachten gaan over het tijdig beschikbaar zijn van cijfers, roosters en roosterwijzigingen. De opleiding heeft gereageerd op dit soort klachten met het aanbieden van coaching voor de betreffende docenten.

De voltijdstudenten zijn daarentegen vol lof over hun docenten. "They have an open approach to students and give a quick response to emails".

Weging en Oordeel: goed voor de voltijd- en voldoende voor de duale en deeltijdvarianten.

Voltijd

Het panel is van oordeel dat de voltijdvariant beschikt over een docententeam dat gedegen is opgeleid, betrokken is en hoog wordt gewaardeerd door de studenten. Er is voldoende ruimte voor verdere vakinhoudelijke en didactische professionalisering. Het panel concludeert dat de bij het personeel aanwezige expertise ruimschoots aansluit bij de eisen die gesteld worden aan een hbo- bacheloropleiding. Mede gezien de hoge waardering van de studenten beoordeelt het panel de kwaliteit van het personeel van de voltijdvariant als **goed**.

Duaal en deeltijd

Het panel is van oordeel dat de duale en deeltijdse varianten beschikken over een docententeam dat gedegen is opgeleid. Er is voldoende ruimte voor verdere vakinhoudelijke en didactische professionalisering. De studenten waarderen de inhoudelijke kwaliteit van docenten. De klantgerichtheid naar de studenten toe is echter een verbeterpunt. Het panel concludeert dat de bij het personeel aanwezige expertise in voldoende mate aansluit bij de eisen die gesteld worden aan een hbo-bacheloropleiding. Het panel overweegt dat de duale en deeltijdvarianten de manco's met betrekking tot de klantgerichtheid onderkennen en inmiddels maatregelen treft. Daarom beoordeelt het panel de kwaliteit van het personeel van de duale en deeltijdse varianten als **voldoende**.

Standaard 10: De omvang van het personeel is toereikend voor de realisatie van het programma.

Bevindingen

De opleiding hanteert als uitgangspunt voor de voltijdvariant een docent-student ratio van 1 : 25. De studentenpopulatie bedraagt 657 studenten en de beschikbare formatie is 24,9 fte. Dit leidt tot een docent-student ratio van 1 : 29. De opleiding stelt zelf vast dat er sprake is van onderformatie.

Voor de duale en deeltijdvarianten is het uitgangspunt een docent-student ratio van 1 : 28. Dit is hoger dan bij de voltijdvariant omdat in de duale en deeltijdse variant minder begeleiding wordt geboden gedurende het werkend-leren-traject. De studentenpopulatie bij de duale en deeltijdse varianten bedraagt in 2014 circa 1.100 studenten, met een beschikbare formatie van 39,5 fte. De formatie is daarmee toereikend.

Werkdruk

Het panel heeft met de docenten gesproken over de werkdruk, omdat de opleiding deze in de situatie ten tijde van de managementwisseling (in 2013) als bovengemiddeld kwalificeerde. De opleiding heeft de oorzaken van de werkdruk in beeld gebracht en inmiddels maatregelen genomen. Taken van docenten zijn herschikt over het gehele docententeam, langdurig ziekteverzuim wordt teruggedrongen, docenten van andere opleidingen binnen de academie worden ingezet voor onderwijs- en begeleidingstaken en de opleiding kijkt naar een efficiëntere inrichting van het derde studiejaar met behoud van de onderwijskwaliteit.

De docenten van zowel de voltijdse, de duale als de deeltijdse varianten zeggen hierover dat zij een erg drukke tijd achter de rug hebben, zowel feitelijk als in hun beleving, maar "...dat er licht is aan het eind van de tunnel. Het nieuwe curriculum is uitgezet en daar gaan wij nu de vruchten van plukken". Zij merken op dat het DBU-systeem inzicht geeft in de taakbelasting per persoon. Door het nieuwe raamwerk van het curriculum en daarmee gepaard gaand actiever overleg met collega's wordt er meer gestroomlijnd in de organisatie van het onderwijs, waardoor de werkdruk op termijn vermindert.

Weging en Oordeel: voldoende voor de voltijd-, duale en deeltijdvarianten.

Het panel heeft de docentenformatie voor de drie varianten gezien en vindt deze toereikend. Het panel heeft vastgesteld dat de opleiding een aantal maatregelen heeft genomen en neemt om de werkelijke én door docenten beleefde werkdruk op een aanvaardbaar niveau te brengen en te houden. Het panel oordeelt dat de omvang van het personeel voor alle drie de varianten **voldoende** is voor de realisatie van het programma.

Voorzieningen

Standaard 11: De huisvesting en de materiële voorzieningen zijn toereikend voor de realisatie van het programma.

Bevindingen

De Haagse Hogeschool beschikt over een ruime en goed geoutilleerde mediatheek. De collectie die specifiek voor de opleiding is gevormd, omvat ruim voldoende titels en wetenschappelijke tijdschriften. Studenten hebben langs digitale weg toegang tot internationale juridisch bronnen, waaronder de bibliotheek van het Vredespaleis, die als een van de beste ter wereld kan worden beschouwd.

Voor de ondersteuning van het onderwijs zijn voldoende audiovisuele media en pc's aanwezig. Via de computernetwerken van de hogeschool kunnen studenten vrij gebruik maken van diverse soorten software. Het panel is onder de indruk van de op video opgenomen colleges, die op het netwerk zijn geplaatst en die plaats- en tijdongebonden door studenten kunnen worden bekeken.

Het panel zet wel vraagtekens bij de groepsgrootte van werkcolleges. Het aantal studenten bij de duale variant is gemiddeld 40 tot 50 maar kan bij de voltijdvariant oplopen tot 90. Het panel vraagt met name in dat laatste geval bijzondere aandacht voor het waarborgen van voldoende interactie tussen studenten en docent.

In de gesprekken met studenten hoort het panel met name kritiek op zg. Fokker-hallen; de ruimtes waar tentamens worden afgenomen. Het panel begrijpt, gezien de grote studentenpopulatie van de academie en de opleiding, dat schriftelijke tentamens, soms van verschillende opleidingen tegelijkertijd, in een grote hal worden afgenomen, maar vraagt bijzondere aandacht voor de klachten van studenten over rumoer, hardop omgeroepen mededelingen, rondlopen en dergelijke.

Weging en Oordeel: voldoende voor de voltijd-, duale en deeltijdvarianten.

Het panel beoordeelt dat de voorzieningen gemiddeld genomen in orde zijn. De bibliotheek en mediatheek beoordeelt het panel als goed. De zogeheten Fokker-hallen voldoen op een aantal punten niet voor het afnemen van massatentamens. Alles afwegend is het panel van oordeel dat voor de drie varianten de huisvesting en materiële voorzieningen in **voldoende** mate toereikend zijn voor de realisatie van het programma.

Standaard 12: De studiebegeleiding en de informatievoorziening aan studenten bevorderen de studievoortgang en sluiten aan bij de behoefte van studenten.

Bevindingen

Studiebegeleiding

De Nederlandstalige varianten kenden tot het collegejaar 2013-'14 een systeem van studieloopbaanbegeleiding (slb) dat niet naar behoren functioneerde. Er was onvoldoende verbinding tussen de inhoud van het programma en de gespreksonderwerpen. De Engelstalige variant kent al vanaf 2007-'08 een systeem van tutoring, dat door de studenten en docenten positief wordt gewaardeerd. Met ingang van het collegejaar 2013-'14 is dit tutorsysteem overgenomen door de Nederlandstalige opleidingsvarianten. Het wordt gefaseerd ingevoerd. Men spreekt nu voor de hele opleiding van het mentoring-/ tutoringssysteem.

De docent in zijn rol als mentor/tutor begeleidt het gehele jaar een vaste groep van twaalf tot vijftien studenten. Een docent begeleidt maximaal twee van dergelijke groepen, waardoor hij alle studenten persoonlijk kent. Hij geeft inhoudelijke sturing en begeleiding bij projecten en schrijfp opdrachten die studenten individueel of groepsgewijs maken en beoordeelt het werk van de studenten. De mentor/tutor is verantwoordelijk voor het deeltijfer van het betreffende vak. Bij dit beoordelen heeft hij de beschikking over gedetailleerde antwoordsleutels die door de vakdocent zijn voorbereid. Per onderwijsblok overleggen de mentoren/tutores met elkaar over de inhoud van de mentoring/tutoring. De mentor/tutor houdt naast deze inhoudelijke begeleiding ook intakegesprekken en studievoortgangsgesprekken met de individuele student en fungeert voor deze als eerste aanspreekpunt.

De eerste evaluaties binnen de Nederlandstalige varianten wijzen uit dat studenten het nieuwe mentoringssysteem als ondersteunend en docenten het als effectief ervaren.

In het derde en vierde jaar dienen de studenten in alle varianten steeds zelfstandiger te gaan functioneren en neemt de begeleiding in intensiteit af.

Bij de Engelstalige voltijdvariant lopen de studenten een stage, schrijven zij een paper en hun afstudeerscriptie. Hiervoor krijgen de studenten een individuele mentor toegewezen. Een specifiek team van mentoren biedt extra individuele begeleiding waar dan nodig is.

Bij de duale variant staat de begeleiding in het kader van het duale traject en het afstuderen; begeleiding vindt dan plaats in de vorm van een leerkring die wekelijks bijeenkomt als groep. Daarnaast blijft ruimte voor individuele begeleiding, door bezoek aan de leerarbeidsplaats en begeleiding vanuit het LAP-bureau. Bij de deeltijdvariant is de begeleiding in het derde en vierde jaar individueel.

Informatievoorziening

De informatievoorziening aan studenten vindt digitaal plaats via het studentenportal, Blackboard voor onderwijseenheden, Webber voor roosters en Osiris voor cijfers en studievoortgang. Met ingang van maart 2014 is het studentenportal van de hogeschool verbeterd en krijgen studenten direct toegang tot informatie over ziekmeldingen, roosterwijzigingen enz. Blackboard is vanaf dat moment alleen nog in gebruik voor het verstrekken van vakinhoudelijke informatie.

Bij de voltijdvariant hoort het panel van de studenten enige kritiek op de communicatie naar de studenten over de verwachtingen die de opleiding heeft ten aanzien van projecten. Voor de studenten met wie het panel sprak, is niet altijd duidelijk wat van hen wordt verwacht. Verder merken zij op dat de bereikbaarheid van externe docenten beter zou kunnen.

Bij de duale en deeltijdse varianten uiten de studenten met wie het panel sprak kritiek op de onduidelijkheid in roosters en het niet tijdig bekend zijn van tentamenresultaten. Ook geven zij aan dat mailverzoeken aan docenten om informatie door een aantal docenten laat worden opgevolgd. De opleiding kent deze signalen en werkt aan verbetering van de tentamenroostering en het tijdig bekend maken van resultaten van toetsen en beoordelingen.

Weging en Oordeel: voldoende voor de voltijd-, duale en deeltijdvarianten

Het panel ziet dat de opleiding zich de kritiek die bestond op het studieloopbaanbegeleidings-systeem bij de duale en deeltijdse varianten heeft aangetrokken en dat dit systeem is vervangen door het mentoring/tutoring systeem dat de voltijdvariant al langer kent en daar effectief is.

De communicatie naar studenten en informatievoorziening voor duale en deeltijdse studenten is niet altijd op orde. De bereikbaarheid van externe docenten van de voltijdvariant verdient daarnaast aandacht.

Het panel beoordeelt, dit overwegend, dat de studiebegeleiding in alle drie de opleidings-varianten de studievoortgang op adequate wijze bevordert en dat de informatievoorziening aan studenten in zowel de voltijdse, als de duale en deeltijdse varianten in voldoende mate aansluit bij de behoefte van studenten. Het oordeel van het panel over deze standaard is daarmee voor de drie varianten **voldoende**.

Kwaliteitszorg

Standaard 13: De opleiding wordt periodiek geëvalueerd, mede aan de hand van meetbare doelen.

Toelichting NVAO: De opleiding bewaakt de kwaliteit van de beoogde eindkwalificaties, het programma, het personeel, de voorzieningen, de toetsing en de gerealiseerde eindkwalificaties via regelmatige evaluaties. De opleiding verzamelt tevens managementinformatie met betrekking tot rendementen en staf-student ratio.

Bevindingen

In een vierjarige planperiode wordt op het niveau van de hogeschool een strategisch beleidsplan vastgesteld, waarna elk jaar de prioriteiten voor het komende collegejaar worden vastgelegd. De academie stelt daaropvolgend een academiebeleidsplan op met speerpunten, verbeterdoelen en resultaatsafspraken. Daarvan afgeleid worden meetbare doelen per opleiding vastgelegd.

Na ieder onderwijsblok wordt iedere onderwijseenheid door de studenten geëvalueerd door middel van vragenlijsten. De uitkomsten van deze evaluaties worden teruggelegd naar de curriculumcommissie, docenten en vakgroepleiders.

Eens per kwartaal overlegt de Opleidingscommissie (OC), die is opgedeeld in een Engelstalige en Nederlandstalige kamer, met het management van de opleiding over de inhoud van het onderwijs en alle flankerende instrumenten en processen. De OC is in het collegejaar 2013-'14 versterkt.

Studenten spreken jaarlijks hun oordeel over de opleiding uit via de NSE; docenten nemen deel aan het tweejaarlijkse tevredenheidsonderzoek: Kompas.

De opleiding is bezig de relatie met het werkveld beter te benutten. Stage- en LAP-bedrijven worden nu periodiek gevraagd naar hun mening over de resultaten van het onderwijs.

De examencommissie, toetscommissie en curriculumcommissie kunnen zelf onderzoek instellen naar die onderwerpen die in hun ogen aandacht behoeven en doen dat ook.

De hogeschool kent een formele klachtrenregeling. Interne klachten kunnen worden afgehandeld door de teamleider, waar nodig in samenspraak met de academiedirecteur.

Weging en Oordeel: voldoende voor de voltijd- de duale en deeltijdvarianten

Het panel ziet dat de opleiding beleids- en kwaliteitskader hanteert en een structuur, de nodige instrumenten en processen kent, die erop zijn gericht dat de opleiding periodiek wordt geëvalueerd. De plan-do-control-act cyclus is aanwezig en wordt gevolgd.

Het panel beoordeelt de periodieke evaluatie van de opleiding aan de hand van meetbare doelen voor de drie varianten als **voldoende**.

Standaard 14: De uitkomsten van de evaluaties vormen de basis voor aantoonbare verbetermaatregelen die bijdragen aan de realisatie van de doelen.

Bevindingen

In de hiervoor beschreven situatie bij de opleiding hbo-rechten zijn bij de verschillende standaarden al ruimschoots voorbeelden gegeven van verbeteringen die zijn en worden doorgevoerd. Deze verbeteringen komen alle voort uit evaluaties, specifieke onderzoeken die de opleiding heeft uitgevoerd en uit gesprekken met studenten, docenten en werkveldvertegenwoordigers

Verbetermaatregelen zijn gericht op het verbeteren van de inhoud van het onderwijs, gericht op het vergroten van de onderwijskwaliteit en het studiesucces. Daarnaast zijn verbetermaatregelen genomen op het gebied van de onderwijsorganisatie, zowel op het niveau van de opleiding als van de academie.

Het panel neemt met instemming kennis van de verbeteringen en stelt vast dat de pdca-cyclus werkt. Duidelijk is dat het verbeterproces planmatig verloopt, maar dat ook een 'kleine cyclus' werkt waarbij een terechte klacht snel tot verbetering kan leiden, nog tijdens een onderwijsblok. Als voorbeeld hiervan meldt een van de studenten dat klachten over een bepaalde docent, vrijwel direct ertoe leidden dat het gedrag van die betreffende docent veranderde.

Weging en Oordeel: goed voor de voltijd-, de duale en de deeltijdvarianten.

Het panel ziet dat het afgelopen anderhalf jaar planmatig heel veel verbeteringen zijn en nu nog steeds worden doorgevoerd. Dit gebeurt op basis van evaluaties, onderzoeken en gesprekken met betrokkenen bij het onderwijs. Het panel waardeert de open verbetercultuur bij veel docenten, waarbij klachten serieus worden genomen en verbeteringen, als dat mogelijk is, direct worden aangebracht.

Het panel is van oordeel dat de uitkomsten van evaluaties de basis vormen voor een goed gefundeerd en uitgevoerde set van verbetermaatregelen, die daadwerkelijk bijdragen aan de realisatie van de doelen van de opleiding. Het panel beoordeelt daarom dit verbeterbeleid voor alle drie de opleidingsvarianten als **goed**.

Standaard 15: Bij de interne kwaliteitszorg zijn de volgende partijen actief betrokken: opleidingscommissie, examencommissie, medewerkers, studenten, alumni en afnemend beroepenveld.

Bevindingen

In het afgelopen anderhalf jaar heeft de opleiding voor de curriculumcommissie, werkveldcommissie, opleidingscommissie en toetscommissie een heldere taakbeschrijving en een protocol vastgesteld. De bezetting van deze commissies met docenten en waar mogelijk studenten is versterkt.

De structuur bij alle drie de opleidingsvarianten is voor alle commissies dezelfde geworden: er is één commissie met een Engelstalige en Nederlandse kamer. In elke commissie vergaderen deze kamers viermaal per jaar gezamenlijk. Tweewekelijks is er overleg tussen de voorzitters van de kamers van de curriculumcommissie en tussen de voorzitters van de kamers van de toetscommissie en de examencommissie. Het panel heeft kunnen vaststellen dat in de kamers van de curriculumcommissie het curriculum van de verschillende varianten wordt ontwikkeld en vastgesteld.

De examencommissie is academie-breed samengesteld conform artikel 7.12 WHW en kent geen onderscheiden kamers.

Docenten zijn betrokken bij de interne kwaliteitszorg doordat zij zelf ook hun eigen onderwijs en toetsing evalueren, door de R&O-cyclus en door frequent overleg in vakgroepen, curriculumcommissie en toetscommissie.

Studenten evalueren het onderwijs via blokevaluaties. Verder kunnen zij deelnemen aan de opleidingscommissie. De opleidingscommissie is begin 2014 versterkt en geformaliseerd. Via de NSE evalueren studenten de totale gang van zaken bij de opleiding.

Het werkveld is betrokken bij de interne kwaliteitszorg via de twee kamers van de werkveldcommissie. Het panel heeft gezien dat in de vergaderingen van deze kamers inhoudelijk overleg wordt gevoerd over de gewenste competenties, het curriculum en de structuur van het onderwijs. Uit een alumnionderzoek blijkt onder meer dat Nederlandstalige alumni betrokken zijn geweest bij de curriculumwijziging. De werkveldcommissie voor de voltijdvariant bestaat vanaf het voorjaar 2014 en is voortgekomen uit het zogenoemde 'curatorium'. Reden voor de voltijdvariant om dit curatorium om te vormen was dat het teveel op afstand stond van het onderwijs.

Weging en Oordeel: voldoende voor de voltijd-, de duale en deeltijdvarianten.

Het panel heeft kunnen vaststellen dat de opleidingscommissie, examencommissie, medewerkers, studenten, alumni en het werkveld signalen afgeven, informatie verstrekken, verbeteringen voorstellen en dusdoende betrokken zijn bij de interne kwaliteitszorg. De OC is versterkt en er is sprake van een adequaat werkende werkveldadviescommissie, die, wat de voltijdvariant betreft, kortgeleden is gestart. De opleiding laat de eerste resultaten zien van een alumnionderzoek.

Het panel beoordeelt, dit overwegende, dat sprake is van een adequaat niveau van betrokkenheid van de diverse stakeholders en beoordeelt deze betrokkenheid voor zowel de voltijdse, de duale als de deeltijdse varianten als **voldoende**.

Toetsing en gerealiseerde eindkwalificaties

Standaard 16: De opleiding beschikt over een adequaat systeem van toetsing en toont aan dat de beoogde eindkwalificaties worden gerealiseerd.

Toelichting NVAO: Het gerealiseerde niveau blijkt uit de tussentijdse en afsluitende toetsen, de afstudeerwerken en de wijze waarop afgestudeerden in de praktijk of in een vervolgopleiding functioneren. De toetsen en de beoordeling zijn valide, betrouwbaar en voor studenten inzichtelijk.

Bevindingen

Toetssysteem

De wijze van toetsing ligt vast in het toetshandboek dat op 15 april 2014 is vastgesteld door de examencommissie van de academie. Daarin is de toetscyclus beschreven. De opleiding heeft op basis van dit toetshandboek het eigen toetsbeleid gedetailleerd beschreven. Voor alle onderwijseenheden is vastgelegd wat, hoe en wanneer wordt getoetst. Op deze manier borgt de opleiding dat alle competenties op de drie niveaus worden getoetst, dat de toetsvorm aansluit bij de competenties en leerdoelen en dat een evenwichtige spreiding van toetsen over het collegejaar wordt bereikt.

De toetscyclus ziet er als volgt uit:

- (i) Ontwerp. De docent ontwerpt een toets. De varianten hanteren daarvoor toetsmatrijzen. De concepttoets wordt beoordeeld door een andere docent (het vierogen principe). De opleiding borgt de beoordelingswijze door gebruik van formulieren. De toetscommissie beoordeelt steekproefsgewijs of op aangeven van de tweede docent. Zo nodig wordt de toets bijgesteld.
- (ii) Afname. De toets wordt afgenomen. De opleiding hanteert procedures voor aanleveren, vermenigvuldigen en verspreiden van toetsen, toetsafname, nakijktermijn en publiceren van de toetsresultaten.
- (iii) Evaluatie en verbetering. De docenten evalueren de toets op basis van de toetsresultaten. De toetscommissie kan hierbij zijn betrokken. Waar gewenst worden verbeteringen doorgevoerd in de toets(vorm), de procedures, de afname enz.

De examencommissie

De examencommissie functioneert academiebreed. Deze commissie heeft als taak om op een deskundige en objectieve wijze vast te stellen of een student voldoet aan de voorwaarden die de Onderwijs- en Examenregeling stelt aan een afgestudeerde hbo-jurist in termen van kennis, vaardigheden en inzicht. De taken en bevoegdheden zijn beschreven in de Onderwijs- en Examenregeling.

De samenstelling van de examencommissie is adequaat: vier docenten van de opleiding, waaronder de voorzitter van de toetscommissie maken hiervan deel uit.

Het panel stelt op basis van de gesprekken en documentatie vast dat de examencommissie naar behoren werkt en de taken uitvoert die in de WHW zijn vastgelegd.

De toetscommissie

De toetscommissie bestaat uit de Engelstalige en Nederlandstalige kamer. De toetscommissie heeft als aan haar gemandateerde taak het toezien op de kwaliteit van de toetsing en op de naleving van het toetshandboek en het behandelen van klachten. De toetscommissie controleert proactief en reactief beoordelingsformulieren en de ontwerpen van toetsen. Daarbij let zij op de cesuur en becijfering, de representativiteit, betrouwbaarheid, validiteit en het taalgebruik in de ontwerptoets.

In het gesprek met de leden van de examen- en toetscommissie beluistert het panel dat zij tevreden zijn over de uitgezette procedures. De gesprekspartners merken op dat zij onafhankelijk van het management kunnen opereren en een goede verstandhouding daarmee hebben. Het panel heeft waardering voor het vele nuttige werk dat de examen- en toetscommissie in de afgelopen maanden heeft verzet.

Het afstudeerproces

Afstudeerwerkstukken worden beoordeeld door twee personen: de begeleidende docent en een onafhankelijke docent. Zij beoordelen beiden het portfolio en de afstudeerscriptie.

De student verantwoordt het bereiken van de acht competenties in de afstudeerscriptie en het eindgesprek, waarin hij zijn werkstuk verdedigt.

De afstudeerscriptie wordt beoordeeld met behulp van een beoordelingsformulier dat elke examinerator invult. Om te worden toegelaten tot het eindgesprek dient de student toestemming te krijgen van de begeleider en tweede beoordelaar. De begeleider en tweede docent bepalen onafhankelijk van elkaar het cijfer voor de eindschrijving en de verdediging. In het geval van afwijkende beoordelingen wordt een derde beoordelaar ingeschakeld.

Gerealiseerd niveau

Het panel heeft om een oordeel te kunnen geven over het gerealiseerde niveau 35 willekeurig gekozen eindwerkstukken beoordeeld, waarvan – naar rato van de studentenaantallen in de varianten– vijftien van studenten van de voltijdse, vijftien van de duale en vijf van de deeltijdse variant. Daarnaast heeft het panel tijdens de audit zes portfolio's ter inzage gekregen en doorgenomen.

Voltijd (Engelstalig)

Het niveau van de voltijdvariant is hoog. Het panel beoordeelt dit als liggend tussen bachelor en master niveau. Enkele scripties, die terecht een hoog cijfer kregen, beschouwen de externe deskundigen in het panel als van academisch niveau, met overigens behoud van de toegepaste (hbo-)oriëntatie. De werkstukken worden alle beoordeeld als (zeer) relevant en de panelleden zijn positief over de feedback die de begeleidende docent heeft gegeven aan de studenten. De studenten tonen met hun eindwerkstuk zonder meer aan dat zij aan de slag kunnen als beginnend beroepsbeoefenaar.

De portfolio's van de voltijdstudenten waren correct uitgewerkt en weerspiegelden dat zij de beoogde competenties hebben bereikt.

Duaal en deeltijd

Het niveau van de duale en deeltijdse varianten is op bachelorniveau. De onderwerpen van de scripties zijn relevant en de student toont aan dat hij de eindkwalificaties heeft gerealiseerd en aan de slag kan als beginnend beroepsbeoefenaar. De eindwerken waren een aantal gevallen overigens wat mager in de conclusies en aanbevelingen. De feedback die de docent aan de student geeft zou meermalen inhoudelijker gespecificeerd moeten zijn. De portfolio's van de duale studenten waren adequaat uitgewerkt. Het panel kon hierin lezen dat zij de beoogde competenties hebben bereikt.

Het panel maakt nog wel een kritische opmerking bij het beoordelen van de 35 eindwerkstukken. Het panel vindt het door de opleiding gebruikte beoordelingsformulier niet helder. Er is geen inzicht gegeven in de aparte beoordelingen van de begeleidende docent/examinerator en de tweede examinerator, maar de opleiding overlegde enkel een 'samengesteld' beoordelings-formulier.

Daardoor heeft het panel op dit specifieke punt niet op basis van eigen waarneming kunnen vaststellen dat het afstudeerproces op de voorgeschreven wijze verloopt, noch dat de examencommissie dit heeft kunnen borgen. Het panel heeft overigens geen aanwijzing dat de gehanteerde werkwijze onjuist zou zijn of niet juist zou zijn toegepast.

Functioneren in de praktijk

In het gesprek met vertegenwoordigers uit het werkveld en alumni wordt duidelijk dat de afgestudeerden aan de slag kunnen. In een enkel geval zal een bedrijf een beginnende beroepsbeoefenaar zelf nog verder scholen, maar dan betreft het bedrijfsspecifieke kennis. De leden van de WAC en alumni, met wie het panel sprak zijn zonder uitzondering te spreken over de kwaliteit van de afgestudeerden. "Zij zijn breed opgeleid en erg goed". De WAC-leden zijn er tevreden over dat op hun aanwijzing "...er hard wordt gewerkt aan taal en communiceren".

Weging en Oordeel: Goed voor de voltijd-, voldoende voor de duale en deeltijdvarianten.

Het panel beoordeelt het toetsbeleid en de uitvoering daarvan voor de drie varianten als adequaat. De examencommissie en de toetscommissie weten duidelijk wat van hen wordt verwacht en voeren de hen toevertrouwde taken naar behoren en planmatig uit, in een onafhankelijke positie ten opzichte van het management.

Door tussentijdse toetsen op drie competentieniveaus komt de student aan het einde van zijn studie toe aan het tonen van de bereikte eindkwalificaties. Het panel stelt vast dat deze voor de voltijdvariant, zoals bleek uit de beoordeelde eindwerkstukken en portfolio's, boven het bachelorniveau uitstijgen. Voor de studenten van de duale en deeltijdse varianten zijn deze op bachelorniveau.

Op basis van deze waarnemingen beoordeelt het panel dat de opleiding beschikt over een adequaat systeem van toetsing en dat zij voor de voltijdvariant aantoont dat de beoogde eindkwalificaties over de volle breedte en op een hoog niveau worden gerealiseerd. Het oordeel van het panel op deze standaard luidt dan ook voor de voltijdse variant van de opleiding **'goed'**. Voor de duale en deeltijdvarianten toont de opleiding, naar oordeel van het panel, aan dat het niveau voldoet aan de basiskwaliteit. Het oordeel voor deze varianten is **voldoende**.

5. ALGEMEEN EINDOORDEEL

Het auditteam is van oordeel dat de hbo-bacheloropleiding HBO-Rechten van de Haagse Hogeschool een set competenties hanteert op hbo-niveau, waarbij de hiervan afgeleide doelstellingen in overeenstemming zijn met de eisen die het werkveld stelt aan hbo-juristen. De opleiding kiest daarbij, in afstemming met dit werkveld, voor een eigen koers door een achtste competentie toe te voegen aan de landelijk vastgestelde competenties.

De opleiding beschikt over vakbekwame docenten die over goede theoretische kennis en voldoende praktijkgerelateerde ervaring beschikken. De opleiding heeft zicht op de eigen sterkten en zwakten en weet waar kansen en bedreigingen liggen. De examencommissie is op adequate wijze samengesteld en is voldoende toegerust om de haar toebedeelde taken uit te voeren. De eindwerkstukken weerspiegelen (ruim) de basiskwaliteit. Daarmee is er sprake van een opleiding rechten op bachelor niveau.

Het auditteam adviseert de NVAO dan ook de hbo-bacheloropleiding van de Haagse Hogeschool opnieuw te accrediteren voor een periode van zes jaar.

6. AANBEVELINGEN

Het panel beveelt de opleiding aan om over en weer meer gebruik te maken van de sterke kanten van enerzijds de voltijd- en anderzijds de duale en deeltijdvarianten. Zo kan specifieke kennis van voltijddocenten ter beschikking komen voor de duale en deeltijdstudenten en andersom.

Een tweede aanbeveling die het panel doet is de klantgerichtheid binnen de duale en deeltijdvarianten te versterken. Studenten moeten het gevoel krijgen als klant te worden gezien door hun docenten. Dit zal een omslag vergen in kwaliteitsdenken van alle betrokkenen bij de duale en deeltijdvarianten.

Het panel beveelt aan de werkzaamheden in de lectoraten nadrukkelijker te vervlechten met het onderwijs. Her en der -vooral in de voltijdse variant- zijn daar al prachtige voorbeelden van. Het panel hoopt dat deze worden gevolgd en dat de vervlechting onderwijs onderzoek vanuit de lectoraten en niet alleen vanuit de onderzoeksleerlijn de standaard wordt.

Het panel beveelt tenslotte aan om de toetsing van de afstudeerwerken transparant te maken, door de beoordeling van de eerste en tweede beoordelaar én het samengestelde beoordelingsformulier, waar gewenst, te overleggen.

BIJLAGE I Scoretabel

Scoretabel paneloordelen Haagse Hogeschool hbo-bacheloropleiding HBO-Rechten voltijd, deeltijd en duaal			
Onderwerpen / Standaarden	Oordeel		
	vt	du	dt
Beoogde eindkwalificaties			
Standaard 1. De beoogde eindkwalificaties	V	V	V
Programma			
Standaard 2. Oriëntatie programma	G	V	V
Standaard 3. Inhoud programma	G	V	V
Standaard 4. Vormgeving programma	G	V	V
Standaard 5. Instroom programma	V	V	V
Standaard 6. Studeerbaarheid programma	G	V	V
Standaard 7. Omvang en duur programma	V	V	V
Personeel			
Standaard 8. Doeltreffendheid personeelsbeleid	V	V	V
Standaard 9. Kwalificaties personeel	G	V	V
Standaard 10. Omvang personeel	V	V	V
Voorzieningen			
Standaard 11. Huisvesting en materiele voorzieningen	V	V	V
Standaard 12. Studiebegeleiding en informatievoorziening	V	V	V
Kwaliteitszorg			
Standaard 13. Periodiek evalueren	V	V	V
Standaard 14. Evalueren en verbetermaatregelen	G	G	G
Standaard 15. Betrekken van partijen bij interne kwaliteitszorg	V	V	V
Toetsing en gerealiseerde eindkwalificaties			
Standaard 16. Toetsen en eindkwalificaties	G	V	V
Algemeen eindoordeel	V	V	V

BIJLAGE II Opleidings specifieke eindkwalificaties

De landelijk vastgestelde competenties voor de HBO-jurist zijn verdeeld over twee clusters. De Haagse Hogeschool heeft daar een derde cluster aan toegevoegd. De opleidingsspecifieke eindkwalificaties betreffen daardoor de volgende competenties:

Profiel 2012	Competenties	Uitleg en eindkwalificatie
Rechtstoepassing	1. Juridisch analyseren	Formuleren van rechtsvragen op basis van analyse van juridisch relevante feiten en juridische bronnen <i>Eindkwalificatie</i> De beginnende hbo-jurist is in staat om op basis van juridisch relevante feiten en rechtsbronnen op een juridisch verantwoorde wijze en met behulp van de verworven juridische onderzoeksvaardigheden rechtsvragen te formuleren en op te lossen om op basis daarvan juridisch verder te kunnen handelen.
	2. Adviseren	Geven van advies op basis van een juridische analyse. <i>Eindkwalificatie</i> De beginnende hbo-jurist is in staat om op basis van een juridische analyse en vanuit een bepaalde beroepsrol en bijbehorende context een juridisch houdbaar advies te formuleren.
	3. Vertegenwoordigen	Behartigen van juridisch belangen van anderen door rechtsbijstand te verlenen, te onderhandelen en te bemiddelen. <i>Eindkwalificatie</i> De beginnende hbo-jurist is in staat om op een juridisch verantwoorde wijze de belangen van een ander te behartigen door middel van het verlenen van rechtsbijstand, onderhandeling of bemiddeling.
	4. Beslissen	Vaststellen van de rechtspositie van een of enkele personen binnen juridische kaders met meeweging van juridische en maatschappelijke factoren. <i>Eindkwalificatie</i> De beginnende hbo-jurist is in staat om een juridisch verantwoorde beslissing te nemen namens een (internationaal?) bestuursorgaan of een private partij waardoor de rechtspositie van een of enkele personen wordt bepaald/vastgesteld.
	5. Reguleren	Opstellen van wijzigingen van regelgeving. <i>Eindkwalificatie</i> De beginnende hbo-jurist is in staat om op een juridisch verantwoorde wijze regelgeving met een generieke en bindende werking op te stellen en/of te wijzigen.
Rechtsfacilitering	6. Dossier managen	Aanleggen en beheren van juridische dossiers, bewaken van de doorloop en de samenhang, afsluiten en overdragen ervan. <i>Eindkwalificaties</i> De beginnende hbo-jurist is in staat om op een juridisch verantwoorde HBO-Rechten Kritische reflectie 5 wijze dossiers aan te leggen en te beheren, de doorloop en samenhang te bewaken alsmede zorg te dragen voor afsluiting en overdracht teneinde de rechtstoepassing adequaat te kunnen faciliteren.

	7. Organiseren	Efficiënt en effectief uitvoeren en regisseren van organisatieprocessen in een juridische context met aandacht voor proces- en kwaliteitsmanagement, kennis- en informatiemanagement en innovatie. <i>Eindkwalificaties</i> De beginnende hbo-jurist is in staat om op een efficiënte en effectieve alsmede innovatieve wijze organisatieprocessen in een juridische context te uit te voeren/regisseren met aandacht voor proces- en kwaliteitsmanagement, kennis- en informatiemanagement.
Opleidingscompetentie	8. Juridisch communiceren	Het aanwenden kennis, vaardigheden en houding die nodig zijn voor effectieve, schriftelijke en mondelinge juridische communicatie en interactie werkgevers, collega's en /of cliënten. <i>Eindkwalificatie</i> De beginnende hbo-jurist is in staat om op een verantwoorde wijze de kennis, vaardigheden en houding aan te wenden die nodig zijn voor effectieve, schriftelijke en mondelinge juridische communicatie en interactie met werkgevers, collega's en/of cliënten.

Bron: Kritische Reflectie, HBO-Rechten, Haagse Hogeschool, september 2014

Dublin Descriptor	HBO standaard	Comp 1	Comp 2	Comp 3	Comp 4	Comp 5	Comp 6	Comp 7	Comp 8
Kennis en inzicht	Gedegen theoretische standaard Professioneel vakmanschap	X	X	X	X	X	X	X	x
Toepassen kennis en inzicht	Onderzoekend vermogen Professioneel vakmanschap	X	X	X	X	X	X	X	X
Oordeelsvorming	Onderzoekend vermogen Beroepsethiek en maatschappelijk bewustzijn	X	X	X	X	X			X
Communicatie	Professioneel vakmanschap		X	X		X	X	X	X
Leervaardigheden	Onderzoekend vermogen	X	X	X	X	X	X	X	X

Bron: Opleidingsprofiel HBO-Rechten De Haagse Hogeschool 2012. Haagse Hogeschool, 2012.

BIJLAGE III Schematisch overzicht opleidingsprogramma

Voltijd – English stream	1st quarter	2nd quarter	3rd quarter	4th quarter
Year 1	<p>BLOK 1</p> <p>Public International Law Constitutional Law Introduction to Law Skills-Legal Analysis Project 1</p> <p>Tutoring</p>	<p>BLOK 2</p> <p>Comparative Criminal Law Administrative Law Contract Law Skills-Legal Writing Project 1</p> <p>Tutoring</p>	<p>BLOK 3</p> <p>Corporate Law Tort Law History and Institutions EU Skills – Representing Project 2</p> <p>Tutoring</p>	<p>BLOK 4</p> <p>Human Rights Law EU Decision Making Property Law Skills- Logic & Decision Making Project 2</p> <p>Tutoring</p>
Year 2	<p>BLOK 5</p> <p>Family Law EU Public Law European Criminal Law Skills- Advanced Legal Analysis Project 3</p> <p>Tutoring</p>	<p>BLOK 6</p> <p>International Labor Law Internal Market Law Advanced Corporate Law Skills-International Negotiation Project 3</p> <p>Tutoring</p>	<p>BLOK 7</p> <p>International Trade Law Human Rights Enforcement International Criminal Law Skills – Oral Advocacy Project 4</p> <p>Tutoring</p>	<p>BLOK 8</p> <p>International Organizations Law Competition Law Courts & Litigation Skills- ADR & Mediation Project 4</p> <p>Tutoring</p>
Year 3	<p>BLOK 9</p> <p>Specialization courses Paper</p> <p>Mentoring</p>	<p>BLOK 10</p> <p>Specialization courses Paper</p> <p>Mentoring</p>	<p>BLOK 11</p> <p>Specialization courses Project</p> <p>Mentoring</p>	<p>BLOK 12</p> <p>Specialization courses Project</p> <p>Mentoring</p>
Year 4	<p>BLOK 13</p> <p>Graduation (Internship/thesis/ 3 graduate courses)</p> <p>Mentoring</p>	<p>BLOK 14</p> <p>Graduation (Internship/ thesis/3 graduate courses)</p> <p>Mentoring</p>	<p>BLOK 15</p> <p>Graduation (Internship/thesis /3 graduate courses)</p> <p>Mentoring</p>	<p>BLOK 16</p> <p>Graduation (Internship/thesis/ 3 graduate courses)</p> <p>Mentoring</p>

Duaal	Kwartaal 1	Kwartaal 2	Kwartaal 3	Kwartaal 4
Jaar 1	<p>BLOK 1</p> <p>Inleiding recht Inleiding staatsrecht Internationaal recht Project 1 Juridische vaardigheden 1</p> <p>Mentoring</p>	<p>Blok 2</p> <p>Strafrecht 1 Bestuursrecht 1 Verbintenissenrecht 1 Project 2 Juridische vaardigheden 2</p> <p>Mentoring</p>	<p>BLOK 3</p> <p>Verbintenissenrecht 2 Ondernemingsrecht 1 Inleiding Europees recht Project 3 Juridische vaardigheden 3 Mentoring</p>	<p>BLOK 4</p> <p>Ondernemingsrecht 2 Inleiding goederenrecht Bestuursrecht 2 Project 4 Professionele taalvaardigheden</p> <p>Mentoring</p>
Jaar 2	<p>BLOK 5</p> <p>Personen & familierecht Bestuursprocesrecht Strafrecht 2 Project 5 Legal English 1</p> <p>Mentoring</p>	<p>BLOK 6</p> <p>Sociaal recht Ondernemingsrecht 3 Mensenrechten Project 6 Juridische vaardigheden 4</p> <p>Mentoring</p>	<p>BLOK 7</p> <p>Bijzonder bestuursrecht Beslag, executie & insolventierecht Strafrecht 3 Project 7 Legal English 2</p> <p>Mentoring</p>	<p>BLOK 8</p> <p>Europees recht Burgerlijk procesrecht Decentralisatie Project 8 Juridische vaardigheden 5</p> <p>Mentoring</p>
Jaar 3	<p>BLOK 9</p> <p>Arbeidsrecht verdiepend Keuzevak 1 Werkend leren</p> <p>Leerkring</p>	<p>BLOK 10</p> <p>Civilrecht verdiepend Keuzevak 2 Werkend leren</p> <p>Leerkring</p>	<p>BLOK 11</p> <p>Strafrecht verdiepend Keuzevak 3 Werkend leren</p> <p>Leerkring</p>	<p>BLOK 12</p> <p>Bestuursprocesrecht verdiepend Keuzevak 4 Werkend leren</p> <p>Leerkring</p>
Jaar 4	<p>BLOK 13</p> <p>EU recht verdiepend Keuzevak 5 Werkend leren</p> <p>Leerkring</p>	<p>BLOK 14</p> <p>Ondernemingsrecht verdiepend Keuzevak 6 Werkend leren</p> <p>Leerkring</p>	<p>BLOK 15</p> <p>Afstudeeronderzoek Werkend leren</p> <p>Leerkring</p>	<p>BLOK 16</p> <p>Afstudeeronderzoek Werkend leren</p> <p>Leerkring</p>

Deeltijd	Kwartaal 1	Kwartaal 2	Kwartaal 3	Kwartaal 4
Jaar 1	BLOK 1 Inleiding recht Inleiding staatsrecht Internationaal recht Project 1 Juridische vaardigheden 1 Mentoring	BLOK 2 Strafrecht 1 Bestuursrecht 1 Verbintenissenrecht 1 Project 2 Juridische vaardigheden 2 Mentoring	BLOK 3 Verbintenissenrecht 2 Ondernemingsrecht 1 Inleiding europeesrecht Project 3 Juridische vaardigheden 3 Mentoring	BLOK 4 Ondernemingsrecht 2 Inleiding goederenrecht Bestuursrecht 2 Project 4 Professionele taalvaardigheden Mentoring
Jaar 2	BLOK 5 Personen & familierecht Bestuursprocesrecht Strafrecht 2 Project 5 Legal English 1 Mentoring	BLOK 6 Sociaal recht Ondernemingsrecht 3 Mensenrechten Project 6 Juridische vaardigheden 4 Mentoring	BLOK 7 Bijzonder bestuursrecht Beslag, executie & insolventierecht Strafrecht 3 Project 7 Legal English 2 Mentoring	BLOK 8 Europees recht Burgerlijk procesrecht Decentralisatie Project 8 Juridische vaardigheden 5 Mentoring
Jaar 3	BLOK 9 Inleiding sociaal recht Bedrijfsprocessen Relevante werkzaamheden	BLOK 10 Integratief practicum 4 Relevante werkzaamheden	BLOK 11 Strafrecht verdiepend Keuzevak 1 Relevante werkzaamheden	BLOK 12 Bestuursprocesrecht verdiepend Keuzevak 2 Relevante werkzaamheden
Jaar 4	BLOK 13 EU recht verdiepend Keuzevak 3 Relevante werkzaamheden	BLOK 14 Civielrecht verdiepend Keuzevak 4 Relevante werkzaamheden	BLOK 15 Afstudeeronderzoek Relevante werkzaamheden	BLOK 16 Afstudeeronderzoek Relevante werkzaamheden

Bron: Kritische Reflectie HBO-Rechten Haagse Hogeschool, september 2014.

BIJLAGE IV Programma, werkwijze en beslisregels

Auditprogramma Uitgebreide Opleidingsbeoordeling hbo-bacheloropleiding HBO-Rechten, De Haagse Hogeschool.

Programma – dag 1: 15 oktober 2014

Tijd	Gesprekspartners	Audit panel	Onderwerpen
08.15 – 09.00		audit panel	Vooroverleg
09.00 – 10.00	<p>Management Team <i>Voertaal: Nederlands</i></p> <p>Balder Schumacher <i>Faculteitsdirecteur</i></p> <p>Hilde Cadenau <i>Teamleider Voltijd</i></p> <p>Andre Korenhof <i>Teamleider Duaal en Deeltijd</i></p>	audit panel	<p>Strategisch beleid, visie, missie (MVS)</p> <p>Ontwikkelingen in het werkveld / relatie beroepenveld</p> <p>Marktpositie / positionering & profilering</p> <p>Internationale focus</p> <p>Visie op toegepast onderzoek / lectoraat en kenniskring</p> <p>Kwaliteitszorg</p> <p>Evaluatie van resultaten</p> <p>Maatregelen tot verbetering</p> <p>Betrekken van medewerkers, studenten, alumni, werkveld</p> <p>Monitoring & verantwoording</p> <p>Personeelsbeleid / Scholing</p> <p>Resultaten / Onderwijsrendement</p>
10.00 – 10.15			intern overleg
10.15 – 11.15	<p>Coördinatoren <i>Voertaal: Engels en Nederlands (waar nodig)</i></p> <p>Joris Sprakel (voltijd) <i>Vakgroepleider International Law</i> <i>Line/Lid Engelstalige kamer Curriculumcommissie/ Coördinator Voorzieningen</i></p> <p>Ian Curry-Sumner (voltijd) <i>Voorzitter Engelstalige kamer Curriculumcommissie</i></p> <p>Eva Kassoti (voltijd) <i>Vakgroepleider European Law</i> <i>Line/Lid Curriculumcommissie</i></p> <p>Lisa Louwerse (duaal/deeltijd) <i>Vakgroepleider Internationaal en Europees Recht/Voorzitter Nederlandstalige kamer Curriculumcommissie</i></p> <p>Danielle Dersjant (duaal/deeltijd) <i>Vakgroepleider Beroepsvaardigheden/ Lid Nederlandstalige kamer Curriculumcommissie</i></p> <p>Annemarie Bekker (duaal/deeltijd) <i>Coördinator mentoring/ Lid Nederlandstalige kamer Curriculumcommissie</i></p>	audit panel	<p>Inhoudelijk opleidingskader en curriculum</p> <p>Curriculumontwikkeling, -evaluatie en – bijstelling in het algemeen</p> <p>Kenmerken van het programma (karakteristieken)</p> <p>Samenhang programma (ook aansluiting instroom – propedeuse)</p> <p>Praktijkcomponenten</p> <p>Internationalisering</p> <p>Toetsbeleid</p> <p>Toegepast onderzoek</p> <p>Programma studieloopbaanbegeleiding</p> <p>Studeerbaarheid, studielast</p>
11.15 – 11.45			intern overleg bestudering documenten ter inzage

Tijd	Gesprekspartners	Audit panel	Onderwerpen
11.45 – 12.30	Leden examencommissie/ toetscommissie/ afstudeercoördinator <i>Voertaal: Engels en Nederlands</i> Xander Mouthaan (<i>faculteit</i>) <i>Voorzitter Examencommissie Faculteit</i> <i>Bestuur, Recht en Veiligheid</i> Somaya Belhaj (<i>duaal/deeltijd</i>) <i>Lid Examencommissie Faculteit</i> <i>Bestuur, Recht en Veiligheid/ Voorzitter</i> <i>Nederlandstalige kamer Toetscommissie</i> Charlotte Irwin (<i>voltijd</i>) <i>Vice-Voorzitter Examencommissie</i> <i>Faculteit Bestuur, Recht en Veiligheid/Voorzitter</i> <i>Engelstalige kamer Toetscommissie</i> Sarah Windsant (<i>duaal/deeltijd</i>) <i>Lid afstudeercommissie</i> Aurelien Lorange (<i>voltijd</i>) <i>Vice-Voorzitter Engelstalige kamer</i> <i>Toetscommissie</i> Michael Vagias (<i>voltijd</i>) <i>Scriptie Coördinator</i>	audit panel	Taken en rollen van de examencommissie Bevoegdheden, ook met het oog op de Wet Versterking Besturing Relatie tot het management Kwaliteitsborging toetsen en beoordelen (Relatie tot de) toetscommissie Kwaliteitsborging afstudeerders
12.30 – 13.15	Lunch	audit panel	intern overleg bestudering documenten ter inzage
13.15 – 13.45	Rondleiding	audit panel	Verificatie algemene en opleidings-specifieke voorzieningen (mediatheek, ICT voorzieningen, studentvolgsysteem)
13.15 – 13.45	Open spreekuur	deel audit panel	bestudering documenten ter inzage
13.45 – 14.00		audit panel	intern overleg
14.00 – 15.00	Docenten DT/DU <i>Voertaal: Nederlands</i> Zobida Ait Rian <i>Docent Ondernemingsrecht</i> Metin Akyol <i>Lid LAP-bureau / Praktijkinstructeur</i> <i>Internationaal Recht</i> Marchien Haas Docent Juridische Vaardigheden Adri van der Linden <i>Docent Ondernemingsrecht / Lid</i> <i>Nederlandstalige kamer Toetscommissie</i> Veemla Jadoenathmisier <i>Docent Stafrecht / Vakgroepleider</i>	audit panel	Relatie met / input van beroepenveld Ontwikkelingen beroepsdomein Internationale focus Programmaontwikkeling Inhoud programma Toetsen en beoordelen Begeleiding Professionele ruimte / scholing Werkdruk

Tijd	Gesprekspartners	Audit panel	Onderwerpen
	<i>Strafrecht</i> Harold Munneke <i>Docent Staats- en Bestuursrecht / Vakgroepopleider Staats- en Bestuursrecht</i> Nino Traverso <i>Docent Privaatrecht / Vakgroepopleider Privaatrecht</i> Karen de Jong <i>Docent Staats- en Bestuursrecht / Lid Opleidingscommissie</i>		
15.00- 15.15			intern overleg
15.15 - 16.15	Docenten VT <i>Voertaal Engels</i> Jeff Dahl <i>Docent Comparative Law / Lid Opleidingscommissie</i> Irma Mosquera-Valderrama <i>Docent Comparative Law / Jaar 4</i> <i>Coördinator</i> Susan Harding <i>Docent Beroepsvaardigheden/ Vakgroepopleider Skills Line</i> Stefania Marassi <i>Docent Europees Recht</i> Aurelien Lorange <i>Docent Europees Recht / Lid Engelstalige kamer</i> <i>Toetscommissie</i> William Worster <i>Docent Internationaal Recht / Voorzitter Opleidingscommissie</i> Michael Vagias <i>Docent Internationaal Recht / Scriptie Coordinator</i> Abiola Makinwa <i>Docent Comparative Law / Vakgroepopleider Comparative Law Line</i>	audit panel	Relatie met / input van beroepenveld Ontwikkelingen beroepsveld Internationale focus Programmaontwikkeling Inhoud programma Toetsen en beoordelen Begeleiding Professionele ruimte / scholing Werkdruk
16.15 - 17.00	Showcase	audit panel	Videocompilatie
17.00 - 18.00			intern overleg, terugkijken op dag 1 bepaling pending issues

Programma – dag 2: 16 oktober 2014

Tijd	Gesprekspartners	Audit panel	Onderwerpen
08.15 – 08.30		Audit panel	Terugblik eerste dag
08.30 – 09.15	<p>Alumni/vertegenwoordigers van het werkveld <i>Voertaal: Engels en Nederlands</i> Voltijd: Harry Hummel <i>Netherlands Helsinki Committee</i> Remco Reints <i>Cannon Europe</i> Trajce Gjorgjiev <i>Alumnus Voltijd</i> Gibril Jalloh <i>Alumnus Voltijd</i></p> <p>Duaal/deeltijd Ad Wagemakers <i>Sr Parketsecretaris (opleider) Rotterdam en omgeving</i> Ronald Klingers <i>Unithoofd Raad van State</i> Myrthe van Harten <i>Alumnus dual</i> Jess Ramjiawan <i>Alumnus deeltijd</i></p>	audit panel	Kwaliteit van het programma en de afgestudeerden Betrokken bij de interne kwaliteitszorg
9.15 – 10.00	<p>Studenten DU/DT <i>Voertaal: Nederlands</i> Vandana Matabadal <i>Duaal jaar 1</i> Shalinie Baidjnath <i>Duaal jaar 2</i> Geert-Jan Franssen; <i>Duaal jaar 3 / lid opleidingscommissie</i> Dennis Moonen; lid OC <i>Duaal jaar 4 / lid opleidingscommissie</i> Marvin Grootcholten <i>Deeltijd jaar 1</i> Anouschka van der Linden <i>Deeltijd jaar 2</i> Sebastian Gerrits <i>Deeltijd jaar 3 / lid opleidingscommissie</i> Yunus Bilgiç <i>Deeltijd jaar 4</i></p>	audit panel	Kwaliteit docenten Informatievoorziening Aansluiting vooropleiding / toelating Toetsen en beoordelen Studiebegeleiding (incl. buitenschoolse component / stages) Studeerbaarheid / studielast Materiële voorzieningen Afstuderen
10.00 – 10.15		audit panel	intern overleg
10.15 – 11.00	<p>Studenten VT <i>Voertaal: Engels</i> Irina Fala <i>Jaar 1</i> Michiel Nijhout <i>Jaar 2</i> Iva Ballvora <i>Jaar 2</i> Donellis Browne <i>Jaar 3 / Studentlid Opleidingscommissie</i> Lukas Vician <i>Jaar 3</i> Diana Elena Sarbu</p>	audit panel	Kwaliteit docenten Informatievoorziening Aansluiting vooropleiding / toelating Toetsen en beoordelen Studiebegeleiding (incl. buitenschoolse component / stages) Studeerbaarheid / studielast Materiële voorzieningen Afstuderen

Tijd	Gesprekspartners	Audit panel	Onderwerpen
	<i>Jaar 4 Kamile Sakalauskaite Jaar 4</i>		
11.00 – 11.15		audit panel	Intern overleg
11.15 – 12.00	Onderzoek (Lectoraten, leden Kenniskring) <i>Voertaal: Nederlands Abiola Makinwa Lid Lectoraten / Docent Comparative Law / Vakgroepleider Comparative Law Line Lisa Louwerse Vakgroepleider Internationaal en Europees Recht / Voorzitter Nederlandstalige kamer Curriculumcommissie Ian Curry-Sumner Voorzitter Engelstalige kamer Curriculumcommissie Jolanda van der Vliet Lid Lectoraten / Docent Internationaal en Europees Recht</i>	audit panel	Onderzoek Invloed op / betrokkenheid bij het programma Betrokkenheid docenten en het werkveld Resultaten
12.00 – 12.15		audit panel	Voorbereiden pending issues
12.15 – 12.30	Extra gesprek management	audit panel	verheldering
12.30 – 13.15	Lunch	audit panel	Bepaling voorlopig oordeel
13.15 – 14.00	Alle betrokkenen	audit panel	Terugkoppeling aan de opleiding

Werkwijze

Bij de beoordeling van de betreffende voltijd-, duale en deeltijdvariant van de hbo-bacheloropleiding HBO-Rechten is het panel uitgegaan van het door de NVAO vastgestelde "Beoordelingskader accreditatiestelsel hoger onderwijs" van 22 november 2011. Daarin staan de standaarden vermeld waarop een auditpanel zich bij de uitgebreide opleidingsbeoordeling van een opleiding moet richten en de criteria aan de hand waarvan een auditpanel moet bepalen of de basiskwaliteit van die opleiding als voldoende kan worden beoordeeld.

Op basis van de door opleiding geleverde documentatie heeft het auditpanel zich een beeld kunnen vormen van de primaire en secundaire processen van de voltijd-, de duale en deeltijdvarianten.

Het auditbezoek was gericht op een verificatie van de bevindingen uit de documentenanalyse en het verkrijgen van aanvullende informatie over de inhoud van het programma. Dit geschiedde door gesprekken met vertegenwoordigers van de opleiding, studenten en het werkveld, die waren te kenschetsen als 'gesprekken tussen vakgenoten'.

De verificatie door het auditpanel geschiedde door verscheidene malen hetzelfde onderwerp met verschillende geledingen te bespreken en aan de hand van additionele documentatie en -daar waar het de huisvesting en de materiële voorzieningen betreft- ook door eigen waarneming.

Na overleg met de betreffende opleiding heeft het auditpanel met in achtneming van de daartoe strekkende regels van de NVAO en op basis van zijn documentanalyse en de daaruit voortvloeiende specifieke aandachtspunten de keuze van de gesprekspartners vastgesteld.

Een open spreekuur maakte deel uit van het programma. Het auditpanel heeft geconstateerd, dat de betreffende opleiding het open spreekuur in zowel de Engelse als Nederlandse taal tijdig en op correcte wijze onder de aandacht heeft gebracht van studenten en medewerkers. Van dit spreekuur is geen gebruik gemaakt.

Tijdens de audit heeft het panel een digitale presentatie gezien van de opleiding met daarin een deel van een college dat op Blackboard is geplaatst.

Het oordeel van het auditpanel werd vastgelegd in een conceptrapport en werd aan de opleiding voorgelegd voor een toets op eventuele feitelijke onjuistheden.

Beslisregels

Volgens de NVAO-Beslisregels Accreditatie kan een onderwerp 'onvoldoende', 'voldoende', 'goed' of 'excellent' scoren. Hobéon heeft de beslisregels toegepast, zoals deze zijn opgesomd in het 'Beoordelingskaders accreditatiestelsel hoger onderwijs, 22 november 2011'.

Wanneer er, zoals in het onderhavige geval, sprake is van verschillende varianten van een opleiding dan moet uit de beoordeling blijken dat voor elke variant de basiskwaliteit is gewaarborgd op grond van de standaarden uit het betreffende beoordelingskader om te komen tot een positief eindoordeel over de opleiding.

Indien een opleiding onder één CROHO-registratie wordt aangeboden op verschillende locaties, kan de opleiding alleen voor accreditatie in aanmerking komen als uit de beoordeling blijkt dat elke locatie voldoet aan de in het betreffende kader genoemde standaarden voor basiskwaliteit.

Uitgebreide opleidingsbeoordeling:

- Het eindoordeel over een opleiding is in elk geval 'onvoldoende' indien standaard 1 of 16 als 'onvoldoende' beoordeeld wordt. Een onvoldoende bij standaard 1 kan niet leiden tot het toekennen van een herstelperiode door de NVAO.
- Het eindoordeel over een opleiding kan alleen 'goed' zijn indien ten minste de standaarden 1, 3, 6, 9, 13, 14, 15 en 16 als 'goed' worden beoordeeld.
- Het eindoordeel over een opleiding kan alleen 'excellent' zijn indien ten minste de standaarden 1, 3, 6, 9, 13, 14, 15 en 16 als 'excellent' worden beoordeeld.

BIJLAGE V   Lijst geraadpleegde documenten

Lijst geraadpleegde documenten, conform richtlijn van de NVAO

- Kritische Reflectie HBO-Rechten, september 2014;
- Rapport van de interne audit 2013;
- Beroepsprofiel HBO-Rechten 2012, visie van de opleiding, opleidingsprofiel, competentiesets en een competentie transponerings /concordantietabel;
- Studiegidsen: Inhoudsbeschrijvingen (op hoofdlijnen) van de programmaonderdelen, met vermelding van de eindkwalificaties, leerdoelen, werkvormen, wijze van toetsen, literatuur (verplicht / aanbevolen), betrokken docent(en) en studiepunten;
- Onderwijs- en examenregeling van de Engelstalige voltijd- en de Nederlandstalige duale en deeltijdvarianten;
- Stagehandleiding en handleiding LeerArbeidsPlaatsen (LAP);
- Overzichtslijst van *alle* afstudeerwerkstukken van de laatste twee jaar;
- Overzicht van de contacten met het werkveld; reglement van de werkveldadviescommissie (WAC);
- Verslagen van overleggen met de kamers van de werkveldadviescommissie, curriculumcommissie, toetscommissie, examencommissie;
- Toetsopgaven + beoordelingscriteria en normering (antwoordmodellen) en een representatieve selectie van gemaakte toetsen (stageverslagen, assessments en portfolio's) en beoordelingen;
- Handboeken en overig studiemateriaal;
- Personeelsbeleidplan;
- Overzicht van het ingezette personeel bij de Engelstalige voltijd- en Nederlandstalige duale en deeltijd varianten, naar naam, functie, omvang aanstelling, graad en deskundigheid en met differentiatie in graad uitgedrukt in % van het totaal;
- Overzicht van de docentbelastingen en jaartakensysteem;
- Beschrijving tutoring – mentoring en verslagen van tutor/mentor vergaderingen;
- Kwaliteitshandboek Academie BRV, met kwaliteitszorgplan en kalender;
- Samenvatting en analyse recente evaluatieresultaten en relevante managementinformatie: uitkomsten van onderwijsbeoordelingen, alumni-onderzoek, Nationale Studenten Enquête, Kompas (medewerkerstevredenheidsonderzoek), Elseviers beste studies, september 2013 en HBO-monitor 2013;
- Beleidsplan ten aanzien van de toegankelijkheid en studeerbaarheid voor studenten met een functiebeperving;
- Toetshandboeken voltijd, duaal en deeltijd;
- Stage modulebeschrijvingen en LAP modulebeschrijvingen met beoordelingscriteria
- Afstudeerhandleidingen met beoordelingscriteria en –formulieren;
- Vier-ogen formulieren;
- Jaarverslag examen- en toetscommissie

Het auditpanel heeft de volgende eindwerken bekeken⁹:

Aantal	Studentnummer	Variant
1	09050981	Vt
2	09041907	Vt
3	10000917	Vt
4	10063072	Vt
5	09053522	Vt
6	09079157	Vt
7	09048960	Vt
8	09046976	Vt
9	09037756	Vt
10	08063699	Vt
11	09060235	Vt
12	10028293	Vt
13	09084606	Vt
14	09058923	Vt
15	09062270	Vt
16	07061439	Du
17	100262820	Du
18	07038798	Du
19	20067085	Du
20	20065879	Du
21	09003460	Du
22	09038167	Du
23	08086443	Du
24	08027129	Du
25	10019766	Du
26	08081344	Du
27	08032815	Du
28	08003475	Du
29	09031901	Du
30	07038097	Du
31	09064303	Dt
32	09021051	Dt
33	09079955	Dt
34	09031065	Dt
35	20030847	Dt

⁹ Om redenen van privacy zijn hier uitsluitend de studentnummers weergegeven. Namen van de afgestudeerde studenten en de titels van de eindwerken zijn bekend bij de secretaris van het auditteam.

BIJLAGE VI Overzicht auditpanel

Samenstelling, expertise en korte functiebeschrijvingen (cv's) van voorzitter, leden en secretaris.

Panelleden	Expertise - audit - kwaliteitszorg	Expertise - onderwijs	Expertise - werkveld	Expertise - vakinhoud	Expertise - internationaal	Expertise - studentzaken
Ir A.T. de Bruijn voorzitter	x	x				
mr J.W. Helsdingen werkvelddeskundige		x	x	x	x	
Mr J. Lanenga Werkvelddeskundige	x		x	x	x	
Mr. H.J.L.M. van de Luijngaarden domeindeskundige	x	x	x	x	x	
Mevr. T. Yilmaz studentlid						x

R.G. Peters secretaris	x	x				
---------------------------	---	---	--	--	--	--

Korte functiebeschrijvingen
De heer De Bruijn is senior adviseur bij Hobéon en treedt veelvuldig op als voorzitter bij accreditatieonderzoeken van hbo-master en hbo-bacheloropleidingen.
De heer Van de Luijngaarden is verbonden aan de Zuyd Hogeschool als lector Recht in Europa.
De heer Lanenga is werkzaam als juridisch controller bij de Concernstaf van de gemeente Groningen.
De heer Helsdingen is senior jurist bij ARAG Rechtsbijstand.
Mevrouw Yilmaz is vijfdejaars student HBO-Rechten aan de Hogeschool Utrecht en voorzitter van de opleidingscommissie van deze opleiding.

De heer Peters is NVAO-gecertificeerd secretaris sedert augustus 2010

Op 28 mei 2014 heeft de NVAO goedkeuring gegeven aan de samenstelling van het auditpanel t.b.v. de beoordeling van de bachelorsopleiding HBO-Rechten, van De Haagse Hogeschool onder nummer 002983.

De door alle panelleden ondertekende onafhankelijkheids- en geheimhoudingsverklaringen zijn in het bezit van de NVAO. In deze verklaring verklaren de panelleden gedurende tenminste vijf jaar voorafgaand aan de audit geen zakelijke noch persoonlijke binding te hebben gehad met de betrokken instelling -anders dan die in het kader van de werkzaamheden als lid van het auditpanel van het Evaluatiebureau-, die een volstrekt onafhankelijke oordeelvorming ten positieve of ten negatieve zou kunnen beïnvloeden.

Strategische dienstverlener voor kennisintensieve organisaties

Lange Voorhout 14
2514 ED Den Haag

T (070) 30 66 800

F (070) 30 66 870

E info@hobeon.nl

I www.hobeon.nl